

Duurzaamheidsverslaggeving in de Nederlandse agrosector

Een empirisch onderzoek over 2001 en 2002

R. Pannebakker
J.A. Boone

Projectcode 990.000.330

Augustus 2004

Rapport 5.04.05

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- Wettelijke en dienstverlenende taken
- Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- Ruimte en Economie
- Ketens
- Beleid
- Gamma, instituties, mens en beleving
- Modellen en Data

Duurzaamheidsverslaggeving in de Nederlandse agrosector; Een empirisch onderzoek over 2001 en 2002

Pannebakker, R. en J.A. Boone

Den Haag, LEI, 2004

Rapport 5.04.05; ISBN 90-5242-937-5; Prijs €14,50 (inclusief 6% BTW)

70 p., fig., tab., bijl.

In dit rapport wordt de duurzaamheidsverslaggeving van de 20 grootste ondernemingen uit de Nederlandse agrofood sector onderzocht. Daartoe wordt eerst op basis van literatuuronderzoek een scoremodel ontwikkeld voor beoordeling van de verslagen. Op basis van dit scoremodel wordt beoordeeld in hoeverre de verslagen van de bedrijven voldoen aan de GRI-richtlijnen en specifieke wensen van stakeholders voor de agrosector. Tevens wordt onderzocht over welke duurzaamheidsonderwerpen de bedrijven publiceren.

Bestellingen:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: publicatie.lei@wur.nl

Informatie:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: informatie.lei@wur.nl

© LEI, 2004

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponereerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	7
Samenvatting	9
Summary	11
1. Introductie	13
1.1 Inleiding	13
1.2 Doelstelling onderzoek	13
1.3 Probleemstelling	13
1.4 Deelvragen	14
1.5 Afbakening	14
1.6 Relevantie onderzoek	14
1.7 Opbouw rapport	14
2. Theoretisch kader	16
2.1 Inleiding	16
2.2 Maatschappelijk verantwoord ondernemen	16
2.3 Motieven voor duurzaamheidsverslaggeving	17
2.4 Richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving	19
2.4.1 Inleiding	19
2.4.2 Global Reporting Initiative	19
2.4.3 CSR	22
2.4.4 Standards of Corporate Social Responsibility	22
2.4.5 AccountAbility 1000 (AA 1000)	22
2.4.6 Social Accounting 8000 (SA 8000)	22
2.4.7 Toetsing richtlijnen aan Richtlijn Accountantscontrole 100 Assurance-opdracht	22
2.5 Toekomst duurzaamheidsverslaggeving	23
2.6 Nederlandse agrosector	25
2.7 Stakeholders Nederlandse Agrosector	27
2.7.1 Algemeen	27
2.7.2 Nederlandse agrosector	28
3. Methode van onderzoek	31
3.1 Methode van onderzoek	31
3.2 Uitwerking empirisch onderzoek	33

	Blz.
4. Resultaten empirisch onderzoek	35
4.1 Inleiding	35
4.2 Visie en strategie	35
4.3 Profiel	36
4.4 Bestuursstructuur en managementsystemen	37
4.5 GRI-inhoudsopgave	39
4.6 Hoeveelheid duurzaamheidsinformatie per aspect	39
4.6.1 Inleiding	39
4.6.2 GRI-aspecten	39
4.6.3 Agro-onderwerpen	44
4.6.4 Totale hoeveelheid duurzaamheidsinformatie per onderneming over 2002	49
4.7 Aard van de duurzaamheidsinformatie	49
4.8 Uitkomsten scoremodel	55
5. Conclusies en aanbevelingen	57
5.1 Conclusies	57
5.2 Suggesties voor verder onderzoek	59
Literatuur	61
Bijlagen	
1. Overzicht van de GRI-richtlijnen a t/m d	63
2. Overzicht van de GRI-aspecten	71
3. Overzicht gebruikte verslagen voor empirisch onderzoek	72

Woord vooraf

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) krijgt steeds meer aandacht van het Nederlandse bedrijfsleven in het algemeen en de agrosector in het bijzonder. In dit rapport wordt een overzicht gegeven in hoeverre ondernemingen in de Nederlandse agrosector rapporteren over maatschappelijk verantwoord ondernemen. Dit kan bijvoorbeeld door middel van het opnemen van informatie over maatschappelijk verantwoord ondernemen in het jaarverslag. Een aantal vooruitstrevende ondernemingen publiceert inmiddels een compleet duurzaamheidsverslag. Daarin wordt zowel over relevante economische, milieu als sociale onderwerpen verslag gedaan.

In dit onderzoek zijn de gepubliceerde verslagen getoetst aan de specifieke richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving van het Global Reporting Initiative en relevante sector-specifieke onderwerpen voor de Nederlandse agrosector. Het rapport geeft een overzicht van de verslaggeving over 2001 en 2002.

Laura van der Meer heeft tijdens een stage op het LEI in 2003 onderzoek gedaan naar duurzaamheidsverslaggeving over 2001. Roel Pannebakker heeft dit onderzoek in 2004, eveneens tijdens een stage bij het LEI, voortgezet en uitgebreid met de verslagen van 2002. Het onderzoek van Laura van der Meer is door Koen Boone en Eric ten Pierick begeleid. Koen Boone heeft het onderzoek van Roel Pannebakker begeleid.

Prof.dr.ir. L.C. Zachariasse
Algemeen Directeur LEI B.V.

Samenvatting

In dit rapport wordt een overzicht gegeven van de mate waarin ondernemingen verslag doen over duurzaamheidsaspecten. In hoofdstuk 2 wordt eerst het begrip Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen toegelicht. Verder wordt ingegaan op de motieven voor duurzaamheidsverslaggeving. Duurzaamheidsverslaggeving gebeurt in Nederland immers op vrijwillige basis door het bedrijfsleven. De belangrijkste motieven zijn: het overtuigingsmotief, het druk van buiten-motief en het risicomangementmotief.

Vervolgens worden diverse richtlijnen behandeld die behulpzaam kunnen zijn bij de beoordeling van duurzaamheidsverslaggeving: het Global Reporting Initiative, de Voluntary Guidelines van het CSR, de Standards of Corporate Responsibility van het SVN, Accountability 1000 en Social Accounting 8000. Na toetsing van de richtlijnen aan de Richtlijn voor Accountantscontrole 100 Assurance-opdrachten blijkt dat de richtlijnen van het Global Reporting Initiative tot het beste resultaat komen. De richtlijnen voldoen alleen niet aan het volledigheidscriterium. Om dit probleem op te lossen zijn aanvullend de belangrijkste sectorspecifieke onderwerpen voor de Nederlandse agrosector vastgesteld.

In hoofdstuk 3 wordt de methode van onderzoek beschreven. Het empirisch onderzoek bestaat uit twee delen. Eerst is onderzocht hoeveel informatie de twintig grootste ondernemingen uit de Nederlandse agrosector over duurzaamheidsaspecten publiceren. Vervolgens is een model ontwikkeld om de kwaliteit van de gepubliceerde informatie te toetsen. De verslagen zijn getoetst aan de richtlijnen van het Global Reporting Initiative en de sectorspecifieke onderwerpen. In hoofdstuk 4 wordt de uitkomst van de toetsing toegelicht. Ondernemingen geven nauwelijks informatie weer over de directe en indirecte economische effecten op de samenleving waarin zij zich bevinden. Meer informatie wordt verstrekt over de milieueffecten. Een groot aantal ondernemingen verstrekt informatie over de onderwerpen energie, wateruitstoot, afvalwater en afvalstoffen en de milieueffecten bij leveranciers.

Veel informatie wordt verstrekt over arbeidsomstandigheden en volwaardig werk. Daarbij wordt veel informatie verstrekt over de werkgelegenheid, de verhouding tussen werkgever en werknemer, gezondheid en veiligheid en opleiding en onderwijs. Opvallend is dat nauwelijks informatie wordt verstrekt over de manier waarop ondernemingen met de mensenrechten omgaan. Een verklaring daarvoor zou kunnen zijn dat veel ondernemingen niet of nauwelijks actief zijn in landen waar de mensenrechtensituatie ter discussie staat. Ondernemingen die wel veel in deze landen actief zijn zoals Unilever en Nutreco rapporteren daar wel in meer of mindere mate over. Het onderdeel samenleving van de GRI-richtlijnen komt maar beperkt naar voren. Een aantal coöperaties verstrekken informatie over het door hen gevoerde prijsbeleid. Ten slotte wordt uitgebreid gerapporteerd over de gezondheid en veiligheid van consumenten.

Bij de sectorspecifieke onderwerpen wordt met name veel gerapporteerd over voedselveiligheid. In mindere mate wordt gerapporteerd over biologische producten, stank en dierwelzijn. Opvallend is dat relatief weinig ondernemingen informatie verstrekken met

betrekking hun beleid ten opzichte van Genetisch Gemodificeerde Organismen. Over land- schap en natuur wordt vrijwel niet gerapporteerd. Uit de uitkomsten van het onderzoek naar de aard van de informatie kan geconcludeerd worden dat een aantal ondernemingen veel informatie verstrekken maar dat deze informatie vaak beschrijvend is. Zo wordt bij- voorbeeld de aard van de problematiek beschreven. Veel minder informatie wordt verstrekt over behaalde resultaten en over de (meetbare) doelstellingen.

Uit de vergelijking van de verslagen tussen ondernemingen blijkt dat sprake is van een 'kopgroep' van een viertal ondernemingen die over een breed scala van onderwerpen verantwoording afleggen. Het duurzaamheidsverslag van Nutreco scoort het beste op basis van de gehanteerde methoden van onderzoek. Deze uitslag is niet verwonderlijk omdat het verslag van dit bedrijf vorig jaar ook al door het Nivra is uitgeroepen als het beste van Ne- derland. Unilever scoort met een vierde plaats relatief laag maar dit wordt mede veroorzaakt doordat het bedrijf niet jaarlijks verslagen uitbrengt over alle relevante onder- werpen. In 2002 is geen sociaal verslag uitgebracht nadat in 2001 hier heel uitgebreid over is gerapporteerd. Over 2003 is overigens wel zowel een milieuverslag als sociaal verslag uitgebracht. Opvallend zijn de hoge posities van Campina en AVEBE die geen duurzaam- heidsverslag uitbrengen maar wel respectievelijk een milieuverslagen een milieu- en sociaalverslag.

De overige ondernemingen in de Nederlandse agrosector besteden in veel mindere mate aandacht aan milieu en sociale aspecten in de gepubliceerde verslagen. Een aantal ondernemingen besteedt niet of nauwelijks aandacht aan duurzaamheidsonderwerpen. Inte- ressant is de vraag waarom ondernemingen dat niet doen. Is er geen meerwaarde aan het publiceren van deze informatie? Heeft de onderneming iets te verbergen? Of wegen de kosten van het verstrekken van deze informatie niet op tegen de baten?

Het huidige rapport beschrijft de situatie over 2001 en 2002. Het is duidelijk dat het vakgebied van duurzaamheidsverslaggeving, zeker in de agrosector, nog in de kinder- schoenen staat. Het lijkt erg interessant om ook de ontwikkeling in de komende jaren te blijven monitoren.

Summary

This report reviews the extent to which companies report about sustainability issues. In Chapter 2, the term Socially Responsible Enterprise is explained. It then goes on to study the motives for sustainability reporting.

In the Netherlands sustainability reporting is carried out on a voluntary basis by business and industry. The main motives are: conviction, pressure from outside and the risk management motive.

Various guidelines which can facilitate the assessment of sustainability reporting are then discussed: the Global Reporting Initiative, the Voluntary Guidelines of the CSR, the SVN Standards of Corporate Responsibility, Accountability 1000 and Social Accounting 8000. After testing the guidelines against the *Richtlijn voor Accountantscontrole 100 Assurance-opdrachten* (Auditing Guideline 100 Assurance assignments), the Global Reporting Initiative guidelines are shown to produce the best results. However these guidelines do not comply with the completeness criteria. In order to resolve this problem, the main sector-specific subjects for the Dutch agro sector were additionally established.

Chapter 3 describes the research method. The empirical research consists of two parts. The first part investigates how much information is published by the twenty largest enterprises in the Dutch agro sector. A model is then developed to test the quality of the published information. The reports are tested against the Global Reporting Initiative guidelines and the sector-specific subjects. In Chapter 4 the results of the tests are explained. Enterprises give very little information about the direct and indirect economic effects on their immediate social environment. More information is provided about environmental effects. Many enterprises provide information about energy, waste water and waste substances and the environmental impact on suppliers.

A great deal of information is provided about working conditions and satisfying work. In addition much information is provided about employment, the relationship between employer and employee, health and safety and education and training. It is notable that very little information is provided about how enterprises approach human rights. A possible explanation might be that many enterprises have no or little involvement in countries where human rights are an issue. Enterprises which are active in such countries like Unilever and Nutreco do report to a greater or lesser extent. The part of the GRI guidelines relating to society is only presented to a limited extent. A number of cooperatives provide information about their pricing policy. Finally there is extensive reporting about consumer health and safety.

With respect to the sector-specific subjects, most reports focus on food safety. To a lesser extent, reports discuss organic products, smell and animal welfare. It is notable that only a few enterprises provide information about their policy with regard to Genetically Modified Organisms. There are hardly any reports about landscape and nature. From the results of the research into the nature of the information, it can be concluded that a number of enterprises provide a great deal of information, but that this information is often descrip-

tive. For example the nature of the problem is described. Much less information is provided about results or (measurable) goals.

In a comparison of the reports between enterprises, there seems to be a 'top group' of four enterprises which report about a wide range of subjects. Nutreco's sustainability reporting scores highest on the basis of the research methods used. This result is not surprising because company's report of last year was named the best in the Netherlands. In fourth place, Unilever scores quite low but this is partly due to the fact that the company does not publish reports yearly about all relevant issues.

There was no social report in 2002 after extensive reporting on the subject in 2001. For 2003 both an environment report and a social report were published. It is interesting to note the high positions of Campina and AVEBE which do not publish sustainability reports but which do have an environment report and a social report respectively.

The other enterprises in the Dutch agro sector devote less attention to the environment and social aspects in the published reports. A number of enterprises devote little or no attention to sustainability issues. An interesting question is why enterprises fail to do this. Is there no added value from publishing this information? Does the company have something to hide? Or do the costs of providing this information weigh too heavily against the benefits? This report describes the situation in 2001 and 2002. It is clear that the field of sustainability reporting, particularly in the agro sector, is still in its infancy. It would be very interesting to continue to monitor developments in the coming years.

1. Introductie

1.1 Inleiding

De Nederlandse agrosector staat de laatste jaren steeds meer in de belangstelling. De sector werd geconfronteerd met een reeks schandalen zoals de BSE-crisis en de vogelpest. Daardoor is het vertrouwen van de consumenten in de sector aangetast. Een manier voor ondernemingen om dit vertrouwen terug te winnen is meer informatie te publiceren dan uitsluitend het financieel jaarverslag. Ook andere stakeholders dan consumenten willen meer informatie dan uitsluitend de financiële positie van de onderneming. In dit verband zijn van belang de wensen van onder andere milieubewegingen, klanten, aandeelhouders en de overheid. De ondernemingen proberen daaraan op allerlei manieren te voldoen. Een voorbeeld hiervan is The Greenery die naar aanleiding van wensen van grote Engelse retailbedrijven de 'the Greenery UK Standard' op het gebied van voedselveiligheid heeft ingevoerd (The Greenery, 2003). Door een aantal ondernemingen wordt ten behoeve van het maatschappelijk verkeer een milieuverslag of een sociaal verslag gepubliceerd. Door een aantal vooruitstrevende ondernemingen wordt tegenwoordig ten behoeve van het maatschappelijk verkeer een compleet duurzaamheidsverslag gepubliceerd.

Er zijn al diverse onderzoeken gepubliceerd over duurzaamheidsverslaggeving in Nederland door onder andere adviesbureau Berenschot (Berenschot, 2003) en advies- en ingenieursbureau DHV (DHV, 2001). Over duurzaamheidsverslaggeving in de agrosector is echter nog weinig onderzoek verschenen. Dit onderzoek gaat over duurzaamheidsverslaggeving in de Nederlandse agrosector. Op dit moment bestaat nog geen wetgeving voor duurzaamheidsverslaggeving, wel zijn al diverse richtlijnen ontwikkeld voor duurzaamheidsverslaggeving. Een van de meest complete en meest gebruikte richtlijn voor duurzaamheidsverslaggeving is die van het Global Reporting Initiative.

1.2 Doelstelling onderzoek

Het doel van het onderzoek is tweeledig: inzicht verkrijgen of ondernemingen in de Nederlandse agrosector voldoen aan het door het Global Reporting Initiative (GRI) ontworpen raamwerk voor duurzaamheidsverslaggeving; en of wordt voldaan aan de door de diverse stakeholders gestelde sectorspecifieke eisen wat betreft duurzaamheidsverslaggeving.

1.3 Probleemstelling

In hoeverre is binnen de Nederlandse agrosector sprake van duurzaamheidsverslaggeving die voldoet aan de richtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI) en voldoet aan de eisen van de belangrijkste stakeholders in deze sector?

1.4 Deelvragen

Om tot beantwoording van de probleemstelling te komen dienen eerst een aantal deelvragen beantwoord te worden:

- wat wordt verstaan onder de Nederlandse agrosector?
- wat is de inhoud van de richtlijnen van het Global Reporting Initiative?
- wat zijn de specifieke eisen van de belangrijkste stakeholders in de Nederlandse agrosector?
- voldoen de verslagen van de grootste ondernemingen uit de Nederlandse agrosector aan de richtlijnen van het Global Reporting Initiative en de eisen van de belangrijkste stakeholders?

1.5 Afbakening

In dit onderzoek wordt alleen de duurzaamheidsverslaggeving over 2002 door de geselecteerde ondernemingen onderzocht. De informatie over 2001 is ontleend aan eerder onderzoek door Laura van der Meer (2003).

Daarnaast wordt voor de beoordeling van de verschillende verslagen uitsluitend de richtlijnen van het Global Reporting Initiative gebruikt en de specifieke eisen van de stakeholders. In het rapport wordt geen oordeel gegeven over de duurzaamheidsprestaties van de geselecteerde ondernemingen. Alleen wordt een overzicht gegeven in hoeverre ondernemingen over duurzaamheidsverslaggeving afleggen.

1.6 Relevantie onderzoek

Verondersteld wordt dat stakeholders van ondernemingen in de Nederlandse agrosector eisen dat zij verantwoording afleggen over het door hen gevoerde duurzaamheidsbeleid. Belangrijke aspecten daarbij zouden kunnen zijn voedselveiligheid, milieuvervuiling, tracking en tracing en leefomstandigheden van dieren. Een van de gebruikte middelen om aan deze eisen te voldoen is het samenstellen en publiceren van een duurzaamheidsverslag.

De Sociaal Economische Raad (SER) (2000) geeft aan dat een onderneming een 'licence to operate' nodig heeft. Dit wordt ook wel gezien als de algemene maatschappelijke acceptatie van een onderneming. De 'licence to operate' wordt niet zo maar verstrekt. Ondernemingen worden door hun stakeholders gewezen op hun verantwoordelijkheden. Een manier om verantwoording af te leggen is door middel van verslaggeving. Het gaat hierbij niet alleen over financiële verslaggeving. Milieuverantwoording en sociale verantwoording is daar ook een onderdeel van.

1.7 Opbouw rapport

Het rapport bestaat uit een theoretisch en een empirisch gedeelte. In hoofdstuk 1 wordt het onderzoek geïntroduceerd waarna in hoofdstuk 2 het theoretisch kader wordt beschreven.

Het theoretisch kader omvat een overzicht van duurzaamheidsverslaggeving in het algemeen en de richtlijnen van het Global Reporting Initiative. Bovendien wordt de Nederlandse agrosector gedefinieerd. Ten slotte wordt in dit hoofdstuk een overzicht gegeven van de relevante onderwerpen waarvan stakeholders verwachten dat ondernemingen in de agrosector daarover verantwoording afleggen.

In hoofdstuk 3 worden de methoden van onderzoek uitgewerkt. In hoofdstuk 4 worden de uitkomsten van het empirisch onderzoek geanalyseerd. Geanalyseerd wordt door middel van een bureauonderzoek in hoeverre ondernemingen verantwoording afleggen die overeenkomt met de GRI-richtlijnen. Tevens wordt geanalyseerd in hoeverre de ondernemingen rapporteren over de sectorspecifieke onderwerpen.

Het empirisch onderzoek gebeurt aan de hand van het ontworpen scoremodel, dat in de methode van het onderzoek wordt toegelicht. Ten slotte wordt in de conclusie antwoord gegeven op de in hoofdstuk 1 geformuleerde probleemstelling.

2. Theoretisch kader

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk analyseert de duurzaamheidsverslaggeving in het algemeen en geeft een overzicht van de specifieke aspecten van duurzaamheidsverslaggeving voor de Nederlandse agrosector. Hiermee wordt antwoord gegeven op de eerste drie deelvragen van het onderzoek.

Eerst wordt kort de inhoud toegelicht van het begrip maatschappelijk verantwoord ondernemen. Duurzaamheidsverslaggeving wordt gezien als een onderdeel van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Daarom is het van belang het begrip maatschappelijk verantwoord ondernemen uit te leggen. Zodoende is het mogelijk om duurzaamheidsverslaggeving in het juiste perspectief te plaatsen.

Vervolgens worden de motieven van duurzaamheidsverslaggeving toegelicht. Verslaggeving over duurzaamheidsaspecten is nog niet verplicht in Nederland. Wel moeten sommige bedrijven verantwoording afleggen over hun milieuprestaties. Relevant is dan de vraag waarom bedrijven verantwoording afleggen over het door hen gevoerde duurzaamheidsbeleid als dit niet wettelijk verplicht is. Deze vraag wordt in paragraaf 2.3 beantwoord.

In paragraaf 2.4 worden vervolgens de verschillende richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving geanalyseerd. In paragraaf 2.4.7 wordt de toetsing door Kamp-Roelands (2002) van de verschillende richtlijnen aan de Richtlijn 100 Accountantscontrole Assurance-opdrachten weergegeven. Deze toetsing heeft als doel om de meest relevante richtlijn voor duurzaamheidsverslaggeving te vinden.

In paragraaf 2.5 wordt de toekomst van duurzaamheidsverslaggeving in Nederland geanalyseerd. Duurzaamheidsverslaggeving is nog relatief jong en het is onduidelijk hoe duurzaamheidsverslaggeving zich in de toekomst gaat ontwikkelen.

Het tweede deel van het theoretisch kader definieert de Nederlandse agrosector. Deze definiëring is relevant voor de selectie van de gekozen bedrijven voor het empirisch onderzoek. Ten slotte behandelt paragraaf 2.7 de stakeholders en de onderwerpen die binnen de agrosector relevant zijn.

2.2 Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) staat de laatste jaren in de belangstelling. Het Brundtland-rapport (1987) omschrijft MVO als een economische ontwikkeling, sociale ontwikkeling en milieuontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generaties zonder daarmee voor de toekomstige generaties de mogelijkheden in gevaar te brengen om ook in hun behoeften te voorzien. Herkströter (2000) ziet maatschappelijk ver-

antwoord ondernemen als waardecreatie op lange termijn in drie dimensies. Het gaat daarbij om economisch rendement, maatschappelijke acceptatie en duurzaamheid.

Daarnaast wordt vaak het begrip Triple P Bottom Line genoemd:

- profit: de voortbrenging van goederen en diensten; economische aspecten als maatschappelijke waardering daarvan;
- people: de gevolgen voor mensen, binnen en buiten de onderneming;
- planet: de effecten op het natuurlijk leefmilieu.

De SER (2000) benadrukt in haar rapport *Winst van Waarden* dat twee elementen belangrijk zijn bij het beantwoorden van de vraag of van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen kan worden gesproken: 'een voldoende gerichtheid van de onderneming op de bijdrage aan de maatschappelijke welvaart op de lange termijn' en 'de relatie met stakeholders (belanghebbenden) respectievelijk de maatschappelijke omgeving' (SER, 2000, p. 13). De SER noemt in haar rapport het verwerven van maatschappelijk draagvlak als het belangrijkste motief voor MVO. Dit wordt ook wel de 'licence to operate' genoemd.

Duurzaamheidsverslaggeving wordt beschouwd als een onderdeel van MVO. Schreuder (1981, p.119) omschrijft maatschappelijke verslaggeving als 'informatieverstrekking door een onderneming aan haar deelgenoten omtrent de door deze deelgenoten relevant geachte effecten van de ondernemingsactiviteiten'. Duurzaamheidsverslaggeving wordt beschouwd als synoniem voor maatschappelijke verslaggeving. In dit rapport wordt de term duurzaamheidsverslaggeving gebruikt.

2.3 Motieven voor duurzaamheidsverslaggeving

Relevant is het antwoord op de vraag waarom bedrijven verantwoording afleggen over duurzaamheidsaspecten? Verslaggeving over duurzaamheidsaspecten is wettelijk niet verplicht, echter veel ondernemingen publiceren toch informatie over duurzaamheidsaspecten. In de literatuur wordt als antwoord op deze vraag een grote verscheidenheid aan motieven vermeld.

Het afleggen van verantwoording aan stakeholders wordt algemeen gezien als een van de hoofdmotieven voor het publiceren van een duurzaamheidsverslag. Een ander motief is het verkrijgen van maatschappelijk draagvlak voor de onderneming. Dit wordt ook wel de legitimiteitstheorie genoemd (Kamp-Roelands, 2002). De legitimiteitstheorie geeft een verklaring voor het bestaansrecht van ondernemingen in de maatschappij. Ondernemingen kunnen door middel van het samenstellen en publiceren van een duurzaamheidsverslag, maatschappelijk draagvlak creëren.

Deze twee motieven zijn dezelfde als de in paragraaf 2.2 genoemde motieven voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. In het duurzaamheidsverslag kunnen bedrijven communiceren met de voor hen relevante stakeholders. Het GRI (2002) constateert zeven voordelen voor het samenstellen en publiceren van een duurzaamheidsverslag:

- duurzaamheidsverslaggeving is een hulpmiddel om pro-actief in te spelen op de informatiebehoeften van stakeholders in een samenleving waarbij informatie razendsnel verkrijgbaar is. De World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) (2002) noemt dit ook wel de 'CNN World'. Met het begrip 'CNN World'

- wordt bedoeld dat de activiteiten van een onderneming opeens negatief dan wel positief in de media kunnen komen. De reputatie van een onderneming kan daardoor in een korte tijd aanzienlijke schade oplopen. Externe verslaggeving is essentieel voor een onderneming om toelichting over de feiten te geven;
- een voortdurende dialoog met stakeholders is belangrijk om strategische en operationele uitdagingen te kunnen beheersen. Externe verslaggeving kan een bijdrage leveren aan het onderhouden van een relatie met stakeholders;
 - als voorwaarde voor commercieel succes hecht het bedrijfslijven steeds meer belang aan een goede relatie met stakeholders. Transparantie en een open dialoog van ondernemingen met stakeholders kunnen bijdragen aan het commercieel succes van de onderneming;
 - duurzaamheidsverslaggeving biedt de mogelijkheid om bedrijfsfuncties die anders gescheiden blijven, op een strategische wijze met elkaar in verband te brengen. Gedacht wordt aan financiën, marketing, en onderzoek en ontwikkeling;
 - de ontwikkeling van een duurzaamheidsverslag biedt mogelijkheden om knelpunten en kansen te signaleren en daarop actie te ondernemen. Dit betreft een veelheid van elementen van het merkenbeleid tot en met de relatie met stakeholders;
 - door het toepassen van duurzaamheidsverslaggeving zijn ondernemingen in staat zich een beeld te vormen van de bijdrage die ze leveren aan de maatschappij. Niet uitsluitend economisch maar ook wat betreft milieu en sociale elementen. Dit is voor ondernemingen essentieel voor het verkrijgen en behouden van maatschappelijk draagvlak;
 - ten slotte geeft het GRI aan dat het toepassen van duurzaamheidsverslaggeving een bijdrage levert aan de financiële stabiliteit van een onderneming. Dit betreft met name niet financiële informatie die investeerders anders op ad-hoc basis dienen te verkrijgen. Door middel van het samenstellen en publiceren van een duurzaamheidsverslag krijgen investeerders deze informatie op een meer structurele basis.

De wensen van vermogenverschaffers kunnen een reden zijn om over te gaan tot duurzaamheidsverslaggeving. Vermogenverschaffers vragen steeds meer niet-financiële informatie van ondernemingen. Bovendien kunnen ondernemingen worden opgenomen in indexen voor duurzaam beleggen zoals de Dow Jones Sustainability Indexes (www.sustainability-indexes.com). Dit is niet alleen interessant uit het oogpunt van reputatiemanagement maar ook uit het oogpunt van het vinden van nieuw kapitaal.

Voor pensioenfondsen is duurzaamheid steeds belangrijker aan het worden. Duurzaamheid is voor PGGM met een pensioenvermogen van circa 45 miljard euro een criteria bij een investeringsbeslissing.

Om de vele motieven meer te structuren hebben Hummels en Paape (2000) de motieven in een drietal groepen ingedeeld. Ze onderscheiden het overtuigingsmotief, het druk van buiten-motief en het risicomangement-motief. Het overtuigingsmotief ontstaat vanuit de visie binnen de onderneming. Het afleggen van verantwoording aan stakeholders is een onderdeel van de organisatiecultuur en/of de managementfilosofie. Het beleid ten opzichte van verantwoording wordt binnen de organisatie actief vormgegeven. Dergelijke organisaties vervullen een voortrekkersrol op het gebied van maatschappelijk verantwoord

ondernemen. Marketingbeleid wordt gewoonlijk gebruikt om dit beleid extern te communiceren en te vercommercialiseren.

Het druk van buiten-motief ontstaat door de externe druk van machtige stakeholders buiten de organisatie. Als reactie op deze externe druk leggen bedrijven verantwoording af over hun prestaties op het gebied van duurzaamheid.

Het duurzaam beleggingsbeleid van PGGM is gebaseerd op drie pijlers:

- uitsluiting: het uitsluiten van beleggingen op basis van twee negatieve criteria; zoals betrokkenheid bij wapenproductie en -handel en schending van de mensenrechten;
- de beste van de sector: het rangschikken van beleggingen op basis van positieve criteria op het gebied van duurzaamheid. Ondernemingen die in hun bedrijfsvoering 'de beste van de klas' zijn, komen in aanmerking voor óverweging in de aandelenportefeuille van PGGM;
- engagement: het voeren van een actieve dialoog met ondernemingen, waarbij het bevorderen van een duurzame bedrijfsvoering wordt aangemoedigd.

Kader 2.1 Drie pijlers waarop het duurzaamheidsbeleid van PGGM is gebaseerd

Bron: www.PGGM.nl, 30 maart 2004.

Doorgaans behoort het afleggen van verantwoording door een onderneming tot het riskmanagement en het reputatiemanagement. Dit wordt het risicomangement-motief genoemd. Dit motief heeft als doelstelling de relatie met stakeholders te verbeteren en onaangename verrassingen voor ondernemingen te voorkomen. De verantwoording draagt bij aan het economische succes van de betreffende onderneming.

Ondernemingen hebben vaak meerdere motieven om verantwoording af te leggen over hun prestaties op het gebied van duurzaamheid. Zo kan het beleid op het gebied van bijvoorbeeld mensenrechten vanuit de onderneming zelf komen, terwijl het beleid op het gebied van voedselveiligheid een reactie is op de druk van externe stakeholders.

2.4 Richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving

2.4.1 Inleiding

Momenteel bestaat voor duurzaamheidsverslaggeving een grote hoeveelheid verschillende richtlijnen. Er is nog geen sprake van een algemeen geldende richtlijn voor duurzaamheidsverslaggeving. Kamp-Roelands (2002) geeft een overzicht van de belangrijkste richtlijnen die een onderneming kan gebruiken bij het opstellen van een duurzaamheidsverslag.

2.4.2 Global Reporting Initiative

Geschiedenis en doelstelling GRI

Het Global Reporting Initiative (GRI) is in 1997 opgericht als een gezamenlijk initiatief van de Coalition for Environmentally Responsible Economies (CERES) en het United Na-

tions Environment Programme (UNEP). Het GRI heeft als doelstelling duurzaamheidsverslaggeving op hetzelfde niveau te brengen als financiële verslaggeving. Meer concreet door de vergelijkbaarheid, de geloofwaardigheid, de nauwkeurigheid, de tijdigheid en de controleerbaarheid van de informatie in duurzaamheidsverslagen te bevorderen. Om deze doelstelling te realiseren wordt het GRI wereldwijd gesteund door ondernemingen, accountancyorganisaties, vakbonden, investeerders, niet-gouvernementele organisaties op sociaal gebied en milieugebied en andere belanghebbenden. De eerste conceptversie van de richtlijnen werd in 1999 uitgebracht. De eerste officiële versie van de richtlijnen werd in juni 2000 gepubliceerd. De 2002 versie van de richtlijnen is het resultaat van het revisieproces dat na de eerste versie in 2000 heeft plaatsgevonden (GRI, 2002).

Inhoud GRI

De GRI-richtlijnen bevatten verslaggevingsprincipes en inhoudelijke aanwijzingen voor het opstellen van duurzaamheidsverslagen op organisatieniveau. Daarmee kunnen ondernemingen een goed en evenwichtig beeld weergeven van hun prestaties op economisch, sociaal en milieugebied. Dit bevordert tevens de vergelijkbaarheid van de duurzaamheidsverslagen van verschillende ondernemingen.

De richtlijnen zijn geen gedragscode, geen prestatienorm en geen managementsysteem. De richtlijnen bieden bovendien geen voorschriften voor het vormgeven van de interne gegevensbeheer- en verslaggevingsystemen van een organisatie of methodes voor het samenstellen of controleren en verifiëren van duurzaamheidsverslagen. De GRI-richtlijnen zijn gericht op verschaffen van informatie door ondernemingen op het gebied van milieu, sociale en economische onderwerpen (GRI, 2002). De GRI-richtlijnen hanteren de volgende indeling:

- a. visie en strategie;
- b. profiel;
- c. bestuursstructuur en managementsystemen;
- d. GRI inhoudsopgave;
- e. prestatie-indicatoren.

In bijlage 1 is een overzicht te vinden van de onderdelen a t/m d van de GRI-richtlijnen. In bijlage 2 wordt een overzicht gegeven van onderdeel e: de prestatie-indicatoren.

Ad. a Visie en strategie

In dit deel van het duurzaamheidsverslag wordt een verklaring opgenomen waarin de duurzaamheidsvisie en -strategie van de onderneming wordt uiteengezet. Tevens dient een verklaring te worden opgenomen van de algemeen directeur.

Ad. b Profiel

Het profiel biedt een overzicht van de verslaggevende organisaties en de reikwijdte van het verslag. Het biedt een context voor het begrijpen en evalueren van de informatie in de rest van het verslag. Ook bevat het profiel de contactgegevens van de betreffende organisatie.

Ad. c Bestuursstructuur en managementsystemen

Dit deel van het duurzaamheidsverslag biedt een overzicht van de bestuursstructuur, het beleid en de managementsystemen om de visie met betrekking tot duurzaamheid te realiseren en de prestaties te beheersen. In dit hoofdstuk is een belangrijke plaats weggelegd voor het overleg met belanghebbenden.

Ad. d GRI-Inhoudsopgave

Met behulp van de GRI-Inhoudsopgave kan een gebruiker achterhalen in welke mate de onderneming de in de richtlijnen vermelde informatie en indicatoren heeft opgenomen. Tevens kan de gebruiker zien waar de informatie in het duurzaamheidsverslag te vinden is.

Ad. e Prestatie-indicatoren

In dit hoofdstuk van het duurzaamheidsverslag worden de kern indicatoren en aanvullende indicatoren van de GRI-richtlijnen genoemd. De prestatie-indicatoren worden onderverdeeld in drie onderdelen: economische indicatoren, milieu-indicatoren en sociale indicatoren.

Economische prestatie-indicatoren hebben betrekking op de economische effecten van de onderneming. Het gaat daarbij om economische effecten op lokaal, nationaal en mondiaal niveau. Economische effecten worden onderverdeeld in directe en indirecte effecten.

Milieuprestatie-indicatoren hebben betrekking op de gevolgen van de activiteiten van de onderneming op levende en niet-levende natuurlijke systemen.

Sociale prestatie-indicatoren hebben betrekking op de gevolgen van de activiteiten van de onderneming op de sociale systemen waarbinnen zij functioneert. Het gaat daarbij om de gevolgen op lokaal, nationaal en mondiaal niveau. In bijlage 2 is een samenvatting te vinden van de GRI-aspecten.

Informatie die overeenkomstig de GRI-richtlijnen wordt verstrekt voldoet aan de volgende kwalitatieve kenmerken: transparantie, inclusiviteit, controleerbaarheid, volledigheid, relevantie, duurzaamheidscontext, nauwkeurigheid, objectiviteit, vergelijkbaarheid, duidelijkheid en tijdigheid. Duurzaamheidscontext is een relatief nieuw kwalitatief begrip. Duurzaamheidscontext houdt in dat de verslaggevende organisatie haar prestaties dient te plaatsen in een breder kader van ecologische, sociale of andere beperkingen indien een dergelijke context de informatie in het verslag aanzienlijk verduidelijkt.

2.4.3 CSR

De Voluntary Guidelines for Action van Corporate Social Responsibility (CSR) heeft vrijwillige richtlijnen uitgebracht voor maatschappelijke verslaggeving. Het initiatief voor deze richtlijnen is genomen door de Europese Commissie. Het CSR is in 1995 onder leiding van het toenmalige hoofd van de Europese Commissie Jacques Delors opgericht. Het CSR is met name gericht op het Europese bedrijfsleven. De doelstelling van deze richtlijnen is bedrijven behulpzaam te zijn bij het vormgeven van maatschappelijke verslaggeving. De richtlijnen zijn gebaseerd op 'best practises' van de 65 aangesloten bedrijven (www.csreurope.org).

2.4.4 Standards of Corporate Social Responsibility

Het Social Venture Network (SVN) is in 1987 opgericht en heeft in 1999 de 'Standards of Corporate Responsibility' opgesteld. SVN is een voornamelijk Amerikaanse vereniging bestaande uit bedrijven en consultants. De door SVN ontwikkelde standaard bestaat uit criteria om de prestaties van bedrijven op maatschappelijk niveau te verbeteren. De ontwikkelde standaard geeft niet daadwerkelijk richtlijnen weer voor maatschappelijke verslaggeving (www.svn.org).

2.4.5 AccountAbility 1000 (AA 1000)

Het Institute of Social and Ethical Accountability (ISEA) heeft in november 1999 richtlijnen ontwikkeld voor verslaggeving over maatschappelijk verantwoord ondernemen. De doelstelling van AA 1000 is organisaties op een systematische wijze inhoud te laten geven aan het proces van verantwoording, beoordeling en verslaggeving aan voor de organisatie relevante stakeholders. Bovendien dient deze regelgeving te realiseren dat maatschappelijk verantwoord ondernemen wordt verankerd in de strategie en de bedrijfsvoering van organisaties. In de richtlijnen staat de betrokkenheid van stakeholders centraal (www.accountability.co.uk).

2.4.6 Social Accounting 8000 (SA 8000)

De SA 8000-richtlijnen bestaan uit een stelsel van definities, indicatoren en maatstaven met als doelstelling voor werknemers universeel geldende rechten in te voeren.

De richtlijn is opgesteld door de Council on Economic Priorities (CEP). De accreditatie wordt uitgevoerd door Social Accountability International (SAI) (www.cepaa.org).

2.4.7 Toetsing richtlijnen aan Richtlijn Accountantscontrole 100 Assurance-opdrachten

Kamp-Roelands (2002) toetst de vijf richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving aan de Richtlijn voor Accountantscontrole 100 Assurance-opdrachten. Deze toetsing heeft als doel de meeste relevante normen voor externe verslaggeving te identificeren die bedrijven en accountants kunnen gebruiken bij assurance-opdrachten inzake duurzaamheidsverslaggeving. De richtlijn voor assurance-opdrachten is opgesteld door het IFAC (International

Federation of Accountants) en heeft betrekking op assurance-opdrachten die gericht zijn op het verschaffen van een hoge mate van zekerheid.

De belangrijkste onderwerpen die in Richtlijn Accountantscontrole 100 Assurance-opdrachten worden behandeld zijn:

- het niveau van deskundigheid van de controlerende accountant en samenwerking in multidisciplinaire teams;
- de evaluatie van toetsingscriteria als zijnde voldoende relevant en adequaat;
- de planning en uitvoering van de opdracht (inclusief risicoanalyse);
- de minimale vereiste ten aanzien van de inhoud van het assurance-rapport.

Het laten verifiëren van een duurzaamheidsverslag door een externe partij verhoogt de geloofwaardigheid van het duurzaamheidsverslag.

Kamp-Roelands (2002) toetst de validiteit van de criteria in de vijf hiervoor genoemde richtlijnen. Deze toetsing wordt uitgevoerd met behulp van vijf kwalitatieve eigenschappen: relevantie, betrouwbaarheid, neutraliteit, begrijpelijkheid en volledigheid.

De toetsing leidt tot een aantal interessante conclusies. De GRI-richtlijnen leiden tot het beste resultaat. Ze voldoen aan vier van de vijf kwalitatieve eigenschappen. Niet wordt voldaan aan het volledigheidaspect. Uitsluitend de richtlijnen van het GRI en de richtlijnen van SA 8000 zijn tot stand gekomen op basis van een stakeholderdialoog. De overige richtlijnen voldoen daardoor niet aan het criterium relevantie en neutraliteit.

Uitsluitend de GRI-richtlijnen voldoen aan het criterium betrouwbaarheid, doordat een aantal criteria genoemd worden voor het vergroten van de betrouwbaarheid van de externe verslaggeving.

Geen enkele richtlijn voldoet aan het criterium volledigheid, ook de richtlijnen van het GRI voldoen daaraan niet. Bij de richtlijnen van het GRI bestaat het probleem dat deze niet sectorspecifiek zijn, daardoor wordt niet voldaan aan de volledige informatiebehoeften van de stakeholders.

De richtlijnen van AA 1000 behandelen de betrokkenheid van de stakeholders en hun informatiebehoeften. Om het volledigheidprobleem van de GRI-richtlijnen op te lossen, kunnen de AA 1000-richtlijnen dienen als aanvulling op de GRI-richtlijnen.

2.5 Toekomst duurzaamheidsverslaggeving

De toekomst van duurzaamheidsverslaggeving is onzeker. Duidelijk is wel dat het aantal bedrijven dat een duurzaamheidsverslag samenstelt en publiceert de laatste jaren groeit. Op dit moment maken ruim vierhonderd organisaties gebruik van de GRI-richtlijnen (www.globalreporting.org, 2004).

Uit onderzoek van KPMG (2002) blijkt dat 45% van de bedrijven uit de top 250 van de Fortune Global 500 een milieu, sociaal dan wel duurzaamheidsverslag publiceert. Bij de door dit onderzoek gebruikte sector Food en Beverage is de score 50%. Deze 50% is een stijging ten opzichte van 1999 waarin 20% van de bedrijven uit de Food en Beverage sector een ander rapport publiceert dan het financieel jaarverslag. Kolk (2003) geeft twee redenen voor deze stijging. Er is meer belangstelling vanuit stakeholders voor de gehele voedselketen. Daarnaast is er veel aandacht voor de herkomst van de grondstoffen die de

multinationals uit de voedselproducerende sector gebruiken in hun producten. Rapporteren over duurzaamheidsthema's is dan ook niet alleen weggelegd voor ondernemingen uit sectoren die traditioneel een grote impact op het milieu hebben zoals de chemie en de olie- en gassector.

Advies- en ingenieursbureau DHV (2001) heeft in Nederland de ontwikkeling van duurzaamheidsverslaggeving onderzocht. DHV heeft op basis van dit onderzoek drie scenario's geconstateerd voor de ontwikkeling van de duurzaamheidsverslaggeving in Nederland. De scenario's worden door DHV vormgegeven door middel van drie 'A's': acceptatie, aanmodderen en afwijzing.

Acceptatie

Duurzaamheidsverslaggeving wordt wereldwijd geaccepteerd zonder dat daarvoor wet- en regelgeving noodzakelijk is. Toonaangevende ondernemingen in allerlei sectoren passen duurzaamheidsverslaggeving toe. Constructief overleg vindt plaats tussen stakeholders en de betreffende ondernemingen.

Aanmodderen

Duurzaamheidsverslaggeving ontwikkelt zich continu, maar slechts een beperkt aantal ondernemingen publiceert een duurzaamheidsverslag. De stand van de economie heeft een grote invloed op het publiceren van duurzaamheidsverslagen. De kwaliteit van de verslagen is beperkt.

Afwijzing

In dit scenario beëindigen of minimaliseren ondernemingen hun activiteiten op het gebied van duurzaamheidsverslaggeving. Als een belangrijke oorzaak daarvan wordt genoemd dat transparantie leidt tot kwetsbaarheid van de onderneming.

Een recent voorbeeld van deze kwetsbaarheid in de voedselproducerende sector is Nutreco. Nutreco werd medio 2002 aangevallen voor haar activiteiten op het gebied van de zalmkweek in Chili door de milieubeweging. Dit terwijl Nutreco tegelijkertijd in overleg was met dezelfde milieubeweging. Nutreco werd slachtoffer van het eigen transparante beleid ten opzichte van de betreffende stakeholder. De hierbij opgetreden publiciteit was schadelijk voor het imago van de onderneming. Bovendien heeft de betreffende organisatie later toegegeven dat de claim van de betreffende stakeholder onterecht was.

Uit het onderzoek van DHV blijkt dat 54% van de Nederlandse AEX- en Midkapfondsen verwacht dat duurzaamheidsverslaggeving binnen vijf jaar algemeen geaccepteerd is. Uit dit onderzoeksresultaat blijkt dat Nederlandse ondernemingen met een geringe meerderheid verwachten dat het acceptatiescenario in de toekomst werkelijkheid wordt. De wet- en regelgeving en de opinieleidende ondernemingen hebben veel invloed op de toekomst van duurzaamheidsverslaggeving.

2.6 Nederlandse agrosector

Voor inzicht in de duurzaamheidsverslaggeving door de Nederlandse agrosector is het essentieel dat de hele voedselketen wordt onderzocht. De voedselketen wordt door Boone (2003) opgedeeld in vier delen:

- a. producenten van uitgangproducten voor de landbouw;
- b. landbouw;
- c. bewerkers van producten uit de landbouw;
- d. retail.

Bovenstaande indeling wordt hieronder nader toegelicht, waarbij de vraag beantwoord wordt waarom het essentieel is dat de hele keten onderzocht wordt.

Ad. a Producenten van uitgangproducten voor de landbouw

Dit betreft een groep bedrijven met diverse activiteiten. Daartoe behoren bedrijven die bestrijdingsmiddelen en meststoffen produceren, bouwbedrijven, machinebouwers en de diervoederindustrie. Met name de diervoederindustrie is van grote invloed op de voedselketen. Ze leveren voedsel voor de landbouw en kopen van de landbouw een groot gedeelte van de benodigde uitgangproducten voor diervoeder. De diervoederindustrie heeft een grote invloed op de voedselveiligheid, genetisch gemodificeerde organismen, antibiotica, bestrijdingsmiddelen, diergezondheid en dierwelzijn.

Ad. b Landbouw

Wereldwijd hebben honderden miljoenen kleine producenten van agrarische producten een grote impact op de voedselketen. De geproduceerde grondstoffen worden doorgaans verwerkt door de grote voedselbewerkers. Deze producenten beheren een groot gedeelte van het aardoppervlak. Zij hebben grote invloed op de voedselveiligheid en de sociale impact van de landbouw is erg groot. Met name in de armere gebieden in de wereld werkt een groot gedeelte van de beroepsbevolking als boer of is werkzaam in de landbouw, gewoonlijk tegen zeer lage inkomens. Door de kleinschaligheid van de bedrijven is het lastig om van hen te vragen verantwoording af te leggen op het gebied van milieu en sociale aspecten. Bovendien zegt de verantwoording van één onderneming niets over de prestaties van de hele sector.

Ad.c Bewerkers van producten uit de landbouw

Bewerkers van producten uit de landbouw hebben in het algemeen een grotere omvang dan de agrarische bedrijven. De grondstoffen wordt grotendeels betrokken bij deze agrarische bedrijven. Door deze relatie hebben de bedrijven een grote invloed op de landbouw. Deze bedrijven zijn daardoor in staat de landbouw positief of negatief te beïnvloeden op een groot aantal duurzaamheidsonderwerpen. Voorbeelden daarvan zijn:

- onderzoek naar duurzame producten en advies over duurzaamheidsonderwerpen;
- stimuleren van duurzame productie door koopgedrag (hogere prijs voor duurzaam geproduceerde goederen, gegarandeerde afnamehoeveelheid en een redelijke prijs voor de geleverde grondstoffen);

- het introduceren van duurzame (geëtiketteerde) producten;
- sommige voedselbewerkers bezitten eigen agrarische bedrijven (bijvoorbeeld Chiquita).

Naast invloed op de keten heeft de voedselbewerkende industrie een grote invloed op duurzaamheid door haar eigen activiteiten. Gewoonlijk worden voor de productie grote hoeveelheden energie, water en verpakkingsmaterialen gebruikt. Bovendien heeft de voedselverwerkende industrie grote invloed op de voedselconsumptie en op de voedselveiligheid in het algemeen.

Ad. d Retail

De retailsector heeft door haar directe contacten met consumenten een grote invloed op de gehele voedselketen. In de meeste landen wordt de retail gedomineerd door een klein aantal partijen. Het beperkt aantal bedrijven leidt ertoe dat zij veel marktmacht hebben en bepalen wat in de schappen komt te liggen. In het verleden is gebleken dat door de retail geïnitieerde duurzaamheidsprojecten succesvoller zijn gebleken dan projecten door de voedselverwerkende sector.

De retailsector wordt in dit onderzoek niet meegenomen, omdat ondernemingen in deze sector de producten over het algemeen niet bewerken. Bovendien verkopen ondernemingen in de retailsector meer dan alleen voedingsmiddelen. De retail heeft dan ook met heel andere duurzaamheidsonderwerpen te maken dan de bewerkers van producten uit de landbouw.

Relevant is de vraag wat kan worden verstaan onder de Nederlandse agrosector. Dit is met name van belang voor het selecteren van de ondernemingen voor het empirisch onderzoek.

Alle geselecteerde ondernemingen betrekken hun grondstoffen uit de primaire landbouw. De ondernemingen behoren dan ook allemaal tot het onderdeel van de voedselketen 'bewerkers van producten uit de landbouw'.

De Nederlandse agrosector is een ruim begrip en moeilijk definieerbaar. Zo produceert bijvoorbeeld Unilever naast voedingsmiddelen ook verzorgingsproducten. Om de Nederlandse Agrosector wat nader te beschrijven is aansluiting gezocht bij de Standaard Bedrijfsindeling 1993 (SBI 1993) versie 2004 van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (www.CBS.nl, 2004). Bijna alle bedrijven vallen onder de sectie vervaardiging van voedings- en genotmiddelen. FloraHolland en Bloemenveiling Aalsmeer vallen onder de sectie reparatie van consumentenartikelen en handel.

De vervaardiging van Voedings- en Genotmiddelen wordt onderverdeeld in twee subsecties: vervaardiging van voedingsmiddelen en dranken en de verwerking van tabak. Bedrijven die behoren tot de subsectie de verwerking van tabak worden niet onderzocht omdat deze bedrijven met hele andere aspecten worden geconfronteerd dan voedselproducerende bedrijven.

De subsectie vervaardiging van voedingsmiddelen en dranken bestaat uit de volgende onderdelen:

- slachterijen en vleesverwerking;
- visverwerking;
- groente- en fruitverwerking;

- vervaardiging van plantaardige en dierlijke oliën en vetten;
- vervaardiging van zuivelproducten;
- vervaardiging van meel;
- vervaardiging van diervoeder;
- vervaardiging van overige voedingsmiddelen; en
- vervaardiging van dranken.

2.7 Stakeholders Nederlandse Agrosector

2.7.1 Algemeen

Deze paragraaf analyseert de stakeholders van en hun eisen aan bedrijven in de Nederlandse agrosector. Allereerst wordt het begrip stakeholder gedefinieerd en onderzocht hoe een onderneming om kan gaan met de verschillende stakeholders.

Vervolgens wordt in paragraaf 2.7.2 geanalyseerd welke onderwerpen stakeholders relevant vinden waarover bedrijven in de Nederlandse agrosector verantwoording moeten afleggen.

In de literatuur is veel gepubliceerd over het begrip stakeholders. Het boek *Strategic Management: A stakeholder approach* van Freeman (1984) heeft ertoe geleid dat het begrip stakeholders veelvuldig wordt toegepast. Freeman (1984, p.46) definieert stakeholders als 'any group or individual who can effect or is affected by the achievement of the organization's objectives'. In dit rapport is gekozen voor de definitie van het begrip stakeholders zoals deze in de richtlijnen van AccountAbility 1000 (AA 1000) is gedefinieerd. Deze keuze is bepaald omdat AA 1000 een model heeft ontwikkeld waarin de dialoog met stakeholders wordt toegepast voor het vaststellen van bedrijfs(tak)specifieke onderwerpen met betrekking tot duurzaamheidsverslaggeving. AA 1000 definieert de term stakeholder als:

'An organisation's stakeholders are those groups who affect and/or are affected by the organisation and its activities. These may include, but are not limited to: owners, trustees, employees and trade unions, customers, members, business partners, suppliers, competitors, government and regulators, the electorate, non-governmental-organisations (NGOs)/ not-for-profit organisations, pressure groups and influencers, and local and international communities.'

Bovendien formuleert AA 1000 drie redenen waarom de invloed van stakeholders op ondernemingen stijgt. Allereerst is steeds meer publieke informatie beschikbaar over de activiteiten van organisaties en de impact op de werknemers, op de aandeelhouders, op de maatschappij, op het milieu en op de economie. Daarnaast hebben stakeholders steeds meer een actievere opstelling ten opzichte van de ondernemingen. Ten slotte wordt door overheden, bestuurders en de maatschappij steeds meer waarde gehecht aan de opvattingen van stakeholders. Organisaties hebben enerzijds doorgaans totaal andere doelstellingen dan veel stakeholders, anderzijds dienen organisaties zich bewust te zijn van de belangen van de stakeholders.

Stakeholders worden onderverdeeld in verschillende groepen. Clarkson (1995) maakt een onderverdeling in twee groepen de primaire en de secundaire stakeholders. De primaire stakeholders zijn de stakeholders die onontbeerlijk zijn voor de continuïteit van de onderneming. De primaire stakeholders bestaan uit: aandeelhouders en investeerders, werknemers, klanten en leveranciers en de openbare stakeholders bestaande uit de overheid en de gemeenschap waarin de onderneming is gevestigd. Als één van de primaire stakeholders ontevreden is en de onderneming niet langer steunt, ontstaat voor de onderneming een groot probleem. Secundaire stakeholders hebben in een niet-directe vorm invloed op de onderneming. Onder andere de media en niet gouvernementele organisaties behoren tot de secundaire stakeholders.

Mitchell, Agle en Wood (1997) formuleren mogelijke indelingen van groepen stakeholders. Zij selecteren groepen stakeholders op basis van drie kenmerken: de macht van de stakeholder, de legitimiteit van de stakeholder en de urgentie van het belang van de stakeholder ten opzichte van de onderneming.

Naast de hiervoor genoemde indelingen zijn andere indelingen mogelijk. Uitgangspunt van deze indelingen is echter altijd dat de verschillende stakeholdergroepen een ongelijke invloed hebben op het functioneren van de onderneming.

De relatie met de stakeholders en de communicatie daarover kan voor de onderneming een strategische keuze omvatten. De wijze waarop een onderneming de relatie met stakeholders vormgeeft wordt verdeeld in vier mogelijkheden:

- de onderneming besteedt aandacht aan de kortetermijnbelangen van de aandeelhouders;
- de onderneming besteedt aandacht aan de langetermijnbelangen van de aandeelhouders;
- de onderneming houdt rekening met de verplichtingen ten aanzien van diverse stakeholders;
- de onderneming ziet zichzelf als een voorbeeld voor de maatschappij (Johnson en Scholes, 1999).

De mogelijke relatie van een onderneming met een individuele stakeholder wordt door Johnson en Scholes (1999) in vier scenario's vormgegeven:

- minimale inspanningen: de onderneming besteedt minimale aandacht aan stakeholders die over weinig macht beschikken en die weinig verwachtingen hebben van de betreffende onderneming;
- op de hoogte houden: de onderneming informeert de stakeholders die weliswaar niet over macht beschikken, maar die wel hoge verwachtingen hebben;
- tevreden houden: de onderneming beoogt stakeholders tevreden te houden die wel over macht beschikken, maar die weinig verwachtingen hebben;
- als 'key player' behandelen: de onderneming besteedt veel aandacht aan stakeholders die zowel over veel macht beschikken als hoge verwachtingen hebben.

2.7.2 Nederlandse agrosector

Van der Meer (2003) heeft in voorgaand onderzoek naar duurzaamheidsverslaggeving in de Nederlandse agrosector over 2001 een aantal sectorspecifieke onderwerpen geanalyseerd.

seerd die relevant zijn voor de Nederlandse agrosector. Dit onderzoek is gedaan door een koppeling te maken tussen relevante literatuur over door stakeholders geïdentificeerde duurzaamheidsproblemen in de agrosector en de GRI-richtlijnen.

De volgende negen onderwerpen zijn qua duurzaamheid relevant voor de Nederlandse agrosector:

- a. landschap;
- b. natuur;
- c. voedselveiligheid;
- d. genetisch gemodificeerde organismen;
- e. biologische producten;
- f. bodem;
- g. stankhinder;
- h. geluidhinder;
- i. dierenwelzijn.

Bijna al deze onderwerpen komen terug in een rapport over het meten van duurzaamheid in agroketens door Ten Pierick en Meeusen (2003). Hieronder worden bij bovenstaande onderwerpen een aantal voorbeeldindicatoren weergegeven zoals deze door Ten Pierick en Meeusen genoemd worden.

Ad a.

Het aantal historische gebouwen en/of elementen die in goede staat worden gebracht en/of gehouden.

Ad b.

Het toename van het aantal bezoekers van recreatieve voorzieningen, afname aantal dieren plantsoorten (Rode Lijst IUCN), toename hoeveelheid land overeenkomstig natuurdoeltype, stopzetting activiteiten bij natuurgebieden en start activiteiten bij natuurgebieden.

Ad c.

Bij voedselveiligheid worden veel indicatoren genoemd. Toename aantal producten dat is voorzien van etiket en/of keurmerk, reductie aantal klachten met betrekking tot gezondheids- en veiligheidsaspecten, reductie aantal straffen en omvang boetes, reductie in aantal product-recalls en een aantal indicatoren met betrekking tot ketenafstemming.

Ad d.

Bij Genetisch Gemodificeerde organismen worden geen indicatoren genoemd. Gedacht kan worden aan of een onderneming gebruikmaakt van Genetisch Gemodificeerde dieren en planten.

Ad e.

Voor Biologische producten worden geen indicatoren opgenomen. Voorbeeldindicatoren zijn de introductie van biologische producten of het percentage producten dat biologisch is.

Ad f.

Reductie van hoeveelheid land voor productieactiviteiten en grondstofwinning, reductie uitstoot zware metalen, reductie uitstoot overige milieubelastende stoffen, toename bedekingsgraad, reductie aantal milieubelastingpunten en reductie hoeveelheid gewasbeschermingsmiddelen.

Ad g.

Reductie uitstoot geurstoffen.

Ad h.

Voor geluidhinder worden geen indicatoren genoemd. Reductie van het aantal klachten is een voorbeeld bij dit aspect.

Ad i.

Reductie gemiddeld aantal dagen dat dieren ziek of gewond zijn, reductie percentage uitval, toename gemiddeld aantal dagen dat dieren natuurlijk gedrag kunnen vertonen, toename gemiddelde ruimte per dier, reductie aantal voorvallen waarbij dieren honger en/of dorst hebben, reductie aantal voorvallen waarbij dieren last hebben van angsten/of stress en reductie aantal dieren dat een amputatie of een andere handeling ondergaat ten einde het houden van de betreffende dieren te vereenvoudigen.

In dit rapport worden de verslagen van de geselecteerde bedrijven beoordeeld of en in welke mate gerapporteerd wordt over bovenstaande onderwerpen. Daarbij worden de voorbeeldindicatoren niet getoetst. Deze zijn weergegeven om aan te geven wat de problemen kunnen zijn die spelen rond de geselecteerde agro-onderwerpen.

3. Methode van onderzoek

3.1 Methode van onderzoek

In paragraaf 2.4.7 worden de uitkomsten van toetsing door Kamp-Roelands (2002) van de verschillende richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving aan de Richtlijn 100 Accountantscontrole Assurance-opdrachten geanalyseerd. De conclusies uit deze toetsing dienen als basis voor het empirisch onderzoek in dit rapport. De verslagen worden getoetst aan de richtlijnen van het GRI. De GRI-richtlijnen voldoen aan de criteria van relevantie, betrouwbaarheid, neutraliteit en begrijpelijkheid. Uit de resultaten van de toetsing bleek dat de GRI-richtlijnen niet voldoen aan het criterium van volledigheid.

Het niet voldoen aan het volledigheidscriterium is in paragraaf 2.7.2 opgelost. In paragraaf 2.7.2 is een overzicht gegeven van de relevante sectorspecifieke onderwerpen voor de Nederlandse agrosector. Onderzocht wordt of en in welke mate de verslagen van de geselecteerde ondernemingen rapporteren over de geïdentificeerde onderwerpen. Zodoende wordt voldaan aan de vijf criteria van Richtlijn Accountantscontrole 100 Assurance-opdrachten.

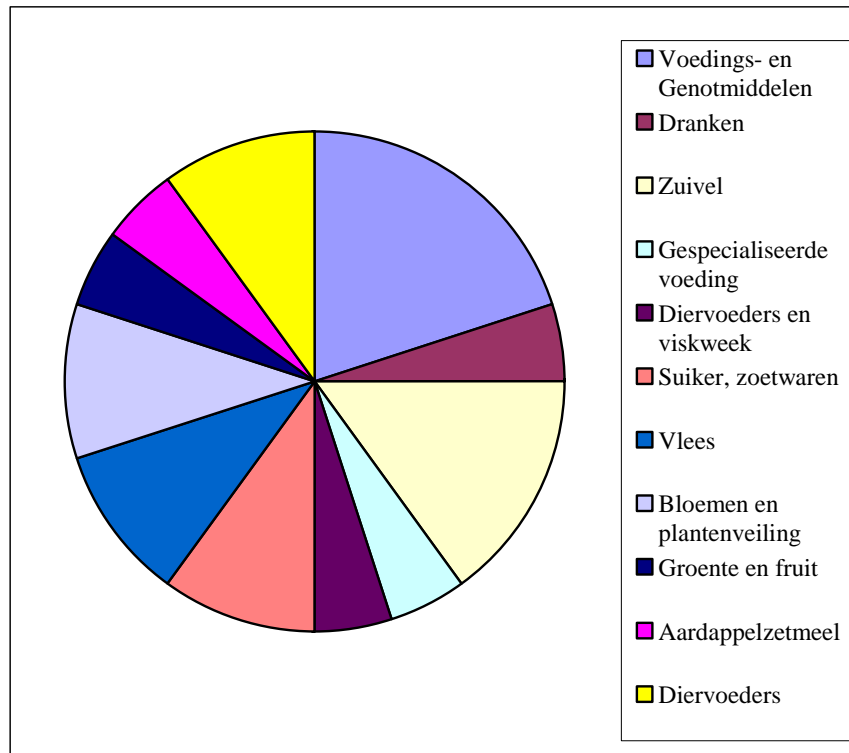
In dit onderzoek worden de 20 grootste Nederlandse ondernemingen in de agrosector onderzocht op het gebied van duurzaamheidsverslaggeving. De selectie is gemaakt aan de hand van een tabel in het *Landbouw Economisch Bericht (LEB)* van 2003 waarin de 23 grootste ondernemingen uit de Nederlandse agrosector vermeld staan (LEI, 2003). Het gaat daarbij ook om ondernemingen die niet noodzakelijkerwijs Nederlands zijn maar wel grote productiefaciliteiten in Nederland hebben. Een voorbeeld hiervan is Sara Lee. Sara Lee heeft grote productiefaciliteiten in onder andere Utrecht, waar koffie wordt geproduceerd (Douwe Egberts).

Bijlage 3 geeft een overzicht van de geselecteerde ondernemingen en de onderzochte verslagen. Van de geselecteerde ondernemingen worden alleen de gepubliceerde verslagen onderzocht waarin informatie over 2002 is samengesteld en gepubliceerd. Verslagen waarin slechts verslag wordt gedaan van enkele locaties van het bedrijf of niet openbare verslagen worden niet in het empirisch onderzoek opgenomen.

In figuur 3.1 wordt een overzicht gegeven van de hoofdactiviteiten van de geselecteerde bedrijven (LEB, 2003).

Gemaakte keuzes empirisch onderzoek

Voor het empirisch onderzoek naar de sectorspecifieke onderwerpen en de GRI-aspecten zijn een aantal specifieke keuzes gemaakt. Wanneer een bedrijf een duurzaamheidsverslag of een milieuverslag publiceert, is het financieel jaarverslag niet onderzocht op de sectorspecifieke onderwerpen. Dit omdat de informatie in het jaarverslag over sectorspecifieke

Figuur 3.1 Hoofdactiviteit 20 grootste ondernemingen Nederlandse agrosector (ongewogen)

onderwerpen vaak een verkorte weergave is van de informatie in het duurzaamheidsverslag of in het milieuverslag over de sectorspecifieke onderwerpen. Op deze manier is geen sprake van dubbeltelling.

Voor het empirisch onderzoek naar de GRI-aspecten zijn vergelijkbare keuzes gemaakt. Als een bedrijf een duurzaamheidsverslag publiceert waarin wordt gerapporteerd over economie, milieu en sociale onderwerpen worden de overige verslagen niet onderzocht. Als een bedrijf een milieuverslag dan wel sociaal verslag publiceert, wordt voor respectievelijk de sociale aspecten dan wel milieuaspecten niet meer het financieel jaarverslag onderzocht. Op deze manier wordt ook weer dubbeltelling voorkomen.

Het GRI-aspect gezondheid en veiligheid van consumenten is een uitzondering. Dit onderwerp valt onder de Sociale prestatie-indicatoren. Echter, het wordt voornamelijk behandeld in milieu- en duurzaamheidsverslagen. Voor dit aspect worden dan ook de milieuverslagen dan wel duurzaamheidsverslagen van de ondernemingen onderzocht.

In veel sociale verslagen komen medewerkers van de betreffende organisatie aan het woord. Deze informatie wordt alleen meegenomen voorzover de informatie niet betrekking heeft op hen zelf maar relevant is voor de hele organisatie of een gedeelte van de organisatie.

Ten slotte worden niet alle economische indicatoren onderzocht. De informatie over de Geldstroomindicatoren worden niet in het onderzoek meegenomen. Geldstroomindica-

toren geven de geldstromen weer tussen de onderneming en haar belanghebbenden. Deze informatie staat bijna altijd in het financieel jaarverslag en voegt weinig toe aan duurzaamheidsverslaggeving. Tevens wordt informatie over de toename of afname van de ingehouden winst aan het einde van een periode niet onderzocht, hiervoor geldt ook weer dat dit een specifiek financieel onderwerp is.

Bij het empirisch onderzoek moet een belangrijke kanttekening worden gemaakt. Het interpreteren van stukken tekst en het vervolgens plaatsten bij een GRI-aspect of een sectorspecifiek onderwerp is soms arbitrair. Getracht is om dit steeds zo consequent mogelijk uit te voeren om een zo duidelijk mogelijk beeld te krijgen waarover en hoeveel ondernemingen rapporteren over duurzaamheidsaspecten.

3.2 Uitwerking empirisch onderzoek

Allereerst wordt onderzocht welke informatie de ondernemingen publiceren over de eerste vier onderdelen van de GRI-richtlijnen. Dit zijn weergave van de visie en strategie, profiel, bestuursstructuur en managementsystemen en de GRI-Inhoudsopgave. De GRI-richtlijnen geven voor elk onderdeel een aantal elementen weer. In bijlage 1 is een overzicht opgenomen van deze elementen.

Onderzocht wordt over welke elementen door de ondernemingen informatie wordt verstrekt. Bij het profiel van de organisatie wordt alleen onderzocht of de organisatie informatie weergeeft over het overzicht van de belanghebbenden (onderdeel 2.9).

Hoeveelheid duurzaamheidsinformatie

In het tweede deel van het empirisch onderzoek wordt onderzocht hoeveel informatie ondernemingen over de diverse duurzaamheidsaspecten verstrekken.

Onderzocht wordt hoeveel zinnen tekst de ondernemingen wijden aan de GRI-aspecten. Vervolgens wordt onderzocht hoeveel zinnen tekst de ondernemingen wijden aan de sectorspecifieke onderwerpen. Dit wordt vergeleken met onderzoek door Van der Meer (2003) die de verstrekte informatie over 2001 heeft onderzocht. Op die manier kan een vergelijking tussen 2001 en 2002 worden gemaakt. Van der Meer (2003) heeft de hoeveelheid informatie over economische onderwerpen niet onderzocht. Deze worden dan ook niet behandeld in deze paragraaf.

Aard van de informatie

In het laatste deel van het empirisch onderzoek wordt aan de hand van een model onderzocht welk type informatie ondernemingen per duurzaamheidsaspect verstrekken. Dit is gedaan omdat de hoeveelheid duurzaamheidsinformatie niets zegt over de inhoud daarvan. Om een volledig beeld te krijgen van de informatie die door de ondernemingen wordt verstrekt, is het ook noodzakelijk om de inhoud van de gepubliceerde informatie te onderzoeken.

Het ontwikkelde model is in zeven stappen onderverdeeld. Eerst wordt onderzocht of de onderneming informatie verstrekt over de genomen maatregelen met betrekking tot een

GRI-aspect. Vervolgens wordt onderzocht of de onderneming een indicator of een GRI-kernindicator publiceert. Het GRI geeft aan dat een kernindicator zowel voor de onderneming als voor de gebruikers van het verslag relevant is.

De volgende stap is of de onderneming een doelstelling formuleert. Onderzocht wordt tevens of dit een meetbare doelstelling is.

Ten slotte wordt onderzocht of een analyse wordt gegeven van de resultaten over de afgelopen jaren. Daarbij wordt een onderverdeling gemaakt of de onderneming ook een analyse weergeeft of de doelstellingen gehaald zijn.

Door deze methode van onderzoek wordt niet alleen onderzocht of ondernemingen informatie samenstellen en publiceren over een bepaald onderwerp, maar ook of de ondernemingen vervolgens actie ondernemen om het probleem op te lossen. Bovendien wordt onderzocht of een analyse wordt verstrekt van de behaalde resultaten.

De uitkomsten van het empirisch onderzoek worden vervolgens via een scoremodel tot een totaalscore omgerekend (tabel 3.1). Door middel van het scoremodel kan een rangorde worden weergegeven van de onderzochte ondernemingen. Deze rangorde zegt niets over de prestaties op het gebied van duurzaamheid van de betreffende onderneming. Het geeft een overzicht van de mate waarin verslag over duurzaamheid wordt gedaan.

Tabel 3.1 Scoremodel empirisch onderzoek

Onderdeel	Te behalen score
Weergave visie en strategie	1 punt per element
Weergave profiel (onderdeel 2.9)	1 punt
Weergave bestuursstructuur en managementsystemen	0,5 punt per element
Weergave GRI inhoudsopgave	1 punt per element
<i>Hoeveelheid informatie</i>	
<i>GRI aspecten</i>	
1-10 zinnen per GRI-aspect	1
11-25 zinnen per GRI-aspect	2
26 of meer zinnen per GRI-aspect	3
<i>Agro-onderwerpen</i>	
1-10 zinnen per agro-onderwerp	1
11-25 zinnen per agro-onderwerp	2
26 of meer zinnen per agro-onderwerp	3
<i>Aard van de informatie</i>	
Weergave genomen maatregelen	1
Weergeven indicator(en)	1
Weergeven GRI-kernindicator	1 punt per kernindicator
Weergave doelstellingen	1
Weergave meetbare targets	1
Weergave analyse	1
Weergeven analyse in relatie tot eerdere doelstellingen	1

4. Resultaten empirisch onderzoek

4.1 Inleiding

De resultaten van het empirisch onderzoek worden in dit hoofdstuk toegelicht. De GRI-richtlijnen kennen de volgende indeling:

- a. visie en strategie;
- b. profiel;
- c. bestuursstructuur en managementsystemen;
- d. GRI-inhoudsopgave;
- e. prestatie-indicatoren.

In het eerste gedeelte van dit hoofdstuk worden de onderdelen a t/m d geanalyseerd. In bijlage 1 is een overzicht te vinden van de onderdelen a t/m d van de GRI-richtlijnen. In het tweede gedeelte van de paragraaf worden onderdeel e en de sectorspecifieke aspecten geanalyseerd. In bijlage 2 is een overzicht te vinden van de GRI-aspecten zoals deze in onderdeel e van de GRI-richtlijnen zijn opgenomen. Onderdeel a t/m d van de GRI-richtlijnen zijn meer algemene onderwerpen over hoe een onderneming met duurzaamheidsaspecten omgaat, terwijl onderdeel e op specifieke duurzaamheidsaspecten ingaat.

Deze analyse wordt gedaan aan de hand van het in paragraaf 3.2 weergegeven scoremodel waarmee de verslagen van de ondernemingen uit de Nederlandse agrosector zijn geanalyseerd. Voorbeelden worden weergegeven om de wijze van presenteren van informatie over duurzaamheidsaspecten door de ondernemingen te illustreren. Aan het eind van hoofdstuk 4 wordt een rangorde samengesteld waarin de behaalde scores van de ondernemingen vergeleken worden.

4.2 Visie en strategie

Dit deel van het verslag dient een verklaring te bevatten waarin de visie op het gebied van duurzaamheid en de strategie op het gebied van duurzaamheid dient te worden weergegeven. Het onderdeel visie en strategie dient uit twee delen te bestaan. In het eerste deel dient de organisatie een verklaring op te nemen omtrent de visie en strategie van de organisatie met betrekking tot de bijdrage die zij wil leveren aan duurzame ontwikkeling. In het tweede gedeelte dient een verklaring van de algemeen directeur te worden opgenomen waarin de belangrijkste elementen van het verslag worden omschreven.

In het empirisch onderzoek is geanalyseerd of de twee onderdelen worden weergegeven door bedrijven uit de Nederlandse agrosector.

Tien van de 20 ondernemingen (50%) geeft een verklaring omtrent hun visie en strategie op het gebied van duurzame ontwikkeling. Het gaat daarbij om AVEBE, Campina, Dumeco, FCDF, Nestlé, Nutreco, Provimi, Cosun, The Greenery en Unilever.

Bij 30% van de ondernemingen geeft de algemeen directeur of iemand met een vergelijkbare functie een verklaring waarin de belangrijkste elementen uit het verslag zijn opgenomen. Ondernemingen die geen duurzaamheidsverslag publiceren geven vaak wel weer wat hun visie op het gebied van duurzame ontwikkeling is in het jaarverslag. Een voorbeeld hiervan is Friesland Coberco Dairy Foods.

Friesland Coberco streeft ernaar bij te dragen aan de economische, sociale en ecologische vooruitgang met het oog op een verantwoorde ontwikkeling in de landen waar zij activiteiten ontplooit. Belangrijke aandachtspunten zijn goede arbeidsverhoudingen en ontplooiingsmogelijkheden voor medewerkers en de zorg voor duurzaamheid, milieu en voedselveiligheid. Friesland Coberco's activiteiten, het produceren en verkopen van zuivelproducten en vruchtendranken, richten zich op het creëren en op lange termijn instandhouden van een waardere relatie voor consumenten, klanten, aandeelhouders/melkveehouders, zakenpartners en de gemeenschappen waar Friesland Coberco aanwezig is. Het uitgangspunt in deze waardecreatie is de winstgevendheid van de onderneming teneinde een bijdrage aan duurzame ontwikkeling te leveren. Duurzame ontwikkeling betekent dat aan de behoefte van vandaag wordt voldaan zonder daarmee de behoeften van toekomstige generaties te schaden. Naast economische aspecten wordt daarbij rekening gehouden met sociale en ecologische aspecten. Het leveren van een bijdrage aan een duurzame ontwikkeling voor toekomstige generaties en het vitaal houden van de omgeving zijn randvoorwaarden voor de activiteiten. Daarom heeft Friesland Coberco gekozen voor een systematische benadering van milieumanagement met als doel verbetering van de milieuprestaties (FCDF, 2003 p.21).'

4.3 Profiel

Het onderdeel profiel uit de GRI-richtlijnen biedt een overzicht van de verslaggevende organisatie en de reikwijdte van het verslag. Het heeft als doel de lezer een context te geven voor het begrijpen en evalueren van de informatie in de rest van het verslag. In het empirisch onderzoek is alleen onderzocht of de ondernemingen een overzicht samenstellen en publiceren van de belanghebbenden, hun belangrijkste kenmerken en hun relatie tot de verslaggevende organisatie. De overige 21 onderdelen die in de GRI-richtlijnen worden genoemd zijn niet onderzocht omdat veel ondernemingen geen duurzaamheidsverslag samenstellen en publiceren waardoor het moeilijk is de informatie uit het jaarverslag te onderzoeken op deze onderdelen. Een aantal elementen van het onderdeel profiel van de GRI-richtlijnen gaan bijvoorbeeld over de reikwijdte van het duurzaamheidsverslag. Als een onderneming geen duurzaamheidsverslag publiceert, is dit dan ook niet relevant om te onderzoeken. Er zijn maar vier ondernemingen die een overzicht van belanghebbenden met hun belangrijkste kenmerken en hun relatie tot de verslaggevende organisatie samenstellen en publiceren. De vier ondernemingen die dit overzicht weergeven zijn: AVEBE, Campina, Nutreco en Unilever. Deze vier ondernemingen geven niet per stakeholder weer wat de belangrijkste kenmerken van de belanghebbende is en de relatie tot de onderneming. De ondernemingen geven echter wel weer wat de belangrijkste belanghebbenden zijn en hoe

ze hier mee omgaan. Nutreco vat dit kort samen in het profiel om vervolgens verder in het verslag de stakeholderrelatie uitgebreider te beschrijven.

'Nutreco stakeholders

Nutreco stakeholders are identified as the following groups: consumers (that eat food products provided by Nutreco or its customers), employees and their representatives, customers and suppliers (of raw materials, livestock, goods and services), the communities around Nutreco plants and offices (including local authorities and neighbouring businesses, shareholders and the financial community, society in general in the context of the environmental impact Nutreco may have.' (Nutreco, 2003 p. 5).

4.4 Bestuursstructuur en managementsystemen

De GRI-richtlijnen besteden veel aandacht aan de bestuursstructuur en de managementsystemen. De richtlijnen worden onderverdeeld in drie onderdelen:

- structuur en bestuur;
- overleg met belanghebbenden; en
- overkoepelend beleid en managementsystemen.

Deze drie onderdelen worden verder onderverdeeld in een aantal elementen per onderdeel. Het overzicht van de elementen is in bijlage 1 opgenomen.

Tabel 4.1 Overzicht verstrekking van informatie over bestuursstructuur en managementsystemen, 2002

Bestuursstructuur en managementsystemen	Totaal aantal elementen	Gemiddeld aantal elementen waarover informatie wordt verstrekt
Structuur en bestuur	8	1,1
Overleg met belanghebbenden	4	0,5
Overkoepelend beleid en managementsystemen	8	1,8

Over het onderdeel structuur en bestuur wordt in zeer beperkte mate gerapporteerd door de ondernemingen (tabel 4.1). Gemiddeld verstrekken de ondernemingen maar informatie over 1.1 van de acht elementen. Alleen Nutreco en Unilever verstrekken veel informatie over dit onderdeel. Deze twee ondernemingen geven informatie weer over bijna alle elementen uit de GRI-richtlijnen. Acht ondernemingen geven informatie weer over de beleidsmaatregelen, missie- of beginselverklaringen en interne gedragscodes of uitgangspunten die van belang zijn voor de economische prestaties, sociale prestaties en milieuprestaties, met vermeldde mate van invoering (onderdeel 3.7). Deze acht ondernemingen geven niet de complete informatie weer zoals deze in de GRI-richtlijnen staat

vermeld. Meestal wordt alleen verwezen naar interne gedragscodes. Dit is bijvoorbeeld het geval bij Sara Lee en Nestlé.

'Business conduct and governance has been in the news this past year. Sara Lee has long had a deep commitment to a high standard of ethical business conduct, and adhering to that standard is one of our four operating principles. We work hard to ensure that it is a central aspect of our management processes throughout the world, and it is a subject I discuss regularly with employees at all levels of the company.'
(Sara Lee, 2003 p.3).

Naast dit element van het onderdeel structuur en bestuur wordt door vier ondernemingen gerapporteerd over wie verantwoordelijk is voor het bepalen van de strategie voor duurzame ontwikkeling. Met name Nutreco gaat hier uitgebreid op in. In het duurzaamheidsverslag wordt uitgebreid beschreven wie verantwoordelijk is voor de economische, sociale en milieuprestaties.

Relatief weinig informatie wordt verstrekt over het overleg met belanghebbenden. Gemiddeld verstrekken de ondernemingen maar informatie over 0,5 van de vier elementen. Campina en Nutreco zijn de enige twee ondernemingen die uitgebreid verantwoording afleggen over het overleg met groepen belanghebbenden. Campina gaat in het hoofdstuk 'onze dialoog met de samenleving' uitgebreid in op de verschillende aspecten van het overleg met belanghebbenden. Beschreven wordt het overleg met melkveehouders, overheden, natuur- en milieuorganisaties en de afnemers over duurzaamheidsaspecten.

In het laatste onderdeel van het hoofdstuk over de bestuursstructuur en de managementsystemen worden het overkoepelend beleid en de managementsystemen weergegeven. Gemiddeld verstrekken de ondernemingen informatie over 1,8 van de acht elementen. Over een aantal elementen van dit onderdeel wordt wel relatief veel informatie verstrekt. Zes ondernemingen rapporteren over de vrijwillige externe overeenkomsten, beginselverklaringen of andere initiatieven op economisch gebied, sociaal gebied of milieugebied die de organisatie heeft onderschreven of bekrachtigd (onderdeel 3.14). Ook wordt door zes ondernemingen melding gemaakt van welke belangrijke lidmaatschappen van industrie- en bedrijfsverenigingen of internationale belangengroeperingen men lid is (onderdeel 3.15). Daarbij wordt vaak de stichting Duurzame Voeding (DUVO) genoemd, waarin grote Nederlandse voedselproducerende bedrijven zitten om duurzaamheid van de levensmiddelenketen te bevorderen.

Door acht ondernemingen wordt verslag gedaan van programma's en procedures die betrekking hebben op economische prestaties, sociale prestaties en milieuprestaties (onderdeel 3.19). Het meest wordt echter verantwoording afgelegd over de Certificatiestatus met betrekking tot managementsystemen op economisch gebied, sociaal gebied en milieugebied. Van de ondernemingen rapporteert 45% daar in meer of mindere mate over (onderdeel 3.20).

AVEBE geeft een uitgebreid stapsgewijs overzicht van het milieubeleid. Allereerst wordt verslag gedaan van de milieuvergunningen die noodzakelijk zijn om te mogen produceren. Vervolgens wordt weergegeven wat de certificatiestatus is van de verschillende productielocaties. Ten slotte worden de doelstellingen genoemd met betrekking tot de cer-

tificatiestatus van de productielocaties. Daarbij worden met name de doelstellingen voor productielocaties buiten Europa besproken.

4.5 GRI-inhoudsopgave

In de GRI-inhoudsopgave wordt aangegeven waar de verslaggevingselementen en de prestatie-indicatoren voor de gebruiker van het duurzaamheidsverslag zijn terug te vinden. Aangezien maar weinig ondernemingen de GRI-richtlijnen gebruiken is het niet verwonderlijk dat alleen Nutreco de GRI-inhoudsopgave opneemt.

4.6 Hoeveelheid duurzaamheidsinformatie per aspect

4.6.1 Inleiding

In deze paragraaf wordt de hoeveelheid gepubliceerde duurzaamheidsinformatie over 2002 toegelicht. Dit gebeurt aan de hand van het in tabel 3.1 weergegeven scoremodel. Dit wordt vergeleken met eerder onderzoek door Van der Meer (2003) naar de gepubliceerde hoeveelheid duurzaamheidsinformatie over het jaar 2001 door ondernemingen uit de Nederlandse agrosector.

4.6.2 GRI-aspecten

In deze paragraaf wordt een toelichting verstrekt over het empirisch onderzoek naar de gepubliceerde hoeveelheid informatie over de GRI-aspecten over 2001 en 2002.

Hierbij moet het voorbehoud worden gemaakt dat Van der Meer (2003) de informatie in incidentele gevallen anders kan hebben geïnterpreteerd dan in dit onderzoek over 2002 is gebeurd. Zoals al eerder opgemerkt in hoofdstuk 3 is het interpreteren van stukken tekst en deze vervolgens plaatsen bij een bepaald onderwerp soms discutabel. Door middel van contact met van der Meer is geprobeerd dit probleem zo veel mogelijk op te lossen.

Er moet nog een tweede belangrijke kanttekening bij de tabellen gemaakt worden. Doordat een aantal bedrijven relatief veel informatie verstrekken over een bepaald onderwerp uit de GRI-richtlijnen, kan het gemiddeld aantal zinnen relatief hoog zijn. AVEBE bijvoorbeeld besteedt in het sociaal jaarverslag heel veel aandacht aan de reorganisatie die daar plaatsvindt. Dit heeft tot gevolg dat het gemiddeld aantal zinnen erg hoog wordt bij het aspect verhouding tussen werkgever en werknemer.

Tabel 4.2 *Hoeveelheid informatie over economische prestatie-indicatoren, 2002*

Economische prestatie-indicatoren	Gemiddeld aantal zinnen	Aantal ondernemingen
Klanten	0	0
Leveranciers	0,1	1
Publieke sector	0	0

Daarom is naast het gemiddeld aantal zinnen bij elke tabel weergegeven hoeveel ondernemingen over de duurzaamheidsaspecten rapporteren.

Economisch

Van der Meer (2003) heeft de hoeveelheid informatie die betrekking heeft op economische duurzaamheidsaspecten over 2001 niet onderzocht. Bij het onderzoek over 2002 zijn niet alle economische aspecten onderzocht. De motieven daarvoor zijn te vinden in hoofdstuk drie, methode van onderzoek.

De GRI-aspecten publieke sector (economisch aspect) en gemeenschap (sociaal aspect) lijken enigszins op elkaar. Het economische aspect publieke sector gaat meer over de macro-economische invloed van de onderneming op een betreffend land of gebied, terwijl het aspect gemeenschap meer gaat over de relatie tussen de onderneming en zijn directe omgeving. Deze twee aspecten zijn enigszins overlappend. Van der Meer (2003) heeft de informatie over de publieke sector en gemeenschap bij het aspect gemeenschap geplaatst. Uit oogpunt van vergelijkbaarheid is dat in dit onderzoek ook gedaan.

Uit bovenstaande tabel blijkt dat vrijwel geen informatie wordt gepubliceerd over economische duurzaamheidsaspecten.

Tabel 4.3 Hoeveelheid milieu-informatie over 2001 en 2002

Milieuprestatie-indicatoren	2001		2002	
	gemiddeld aantal zinnen	aantal ondernemingen	gemiddeld aantal zinnen	aantal ondernemingen
Grondstoffen	1,6	4	1,9	5
Energie	6,7	13	7,4	9
Water	5,3	10	5,6	8
Biodiversiteit	0,5	2	1,0	1
Uitstoot, afvalwater, afvalstoffen	9,6	11	20,4	11
Leveranciers	3,7	9	7,0	9
Producten en diensten	1,6	5	3,3	6
Naleving	1,5	7	4,4	5
Transport	1,0	6	1,2	4
Algemeen	0	0	1,2	2

Milieu

Uit tabel 4.3 blijkt dat ondernemingen over 2002 meer informatie over milieuonderwerpen samenstellen en publiceren dan over 2001. Wat niet verandert, is dat ondernemingen in de Nederlandse agrosector nog steeds de meeste informatie samenstellen en publiceren over onderwerpen waarover over 2001 ook al veel gerapporteerd werd. Het gaat daarbij om uitstoot, afvalwater en afvalstoffen, energie en waterverbruik. Over 2002 is vergeleken met 2001 onder andere meer gerapporteerd over de milieueffecten bij leveranciers. Unilever

geeft heel gestructureerd aan hoe zij omgaan met milieuaspecten bij de leveranciers van de door hen geproduceerde voedingsmiddelen. Informatie wordt verstrekt over het beleid ten aanzien van landbouw, visserij en water. Bij het beleid ten aanzien van landbouw en visserij ligt de nadruk op de duurzaamheidsaspecten bij leveranciers.

'Many issues that effect us are outside our direct control - either at the beginning of the supply chain or at the end. This is why in our sustainability initiatives we focus on three areas that are directly relevant to our business but which go beyond our own operations. These are agriculture, fish and water.' (Unilever, 2003 p.4).

Sociaal

De sociale indicatoren worden door het GRI in vier onderdelen verdeeld:

- arbeidsomstandigheden en volwaardig werk;
- mensenrechten;
- samenleving;
- productverantwoordelijkheid.

Achtereenvolgens wordt voor elk van de vier onderdelen een overzicht gegeven van de door de ondernemingen gepubliceerde informatie over duurzaamheidsonderwerpen.

Tabel 4.4 Hoeveelheid informatie over arbeidsomstandigheden en volwaardig werk over 2001 en 2002

Arbeidsomstandigheden en volwaardig werk	2001		2002	
	gemiddeld aantal zinnen	aantal ondernemingen	gemiddeld aantal zinnen	aantal ondernemingen
Werkgelegenheid	6,9	11	5,3	14
Verhouding tussen werkgever en werknemer	6,1	8	19,7	14
Gezondheid en veiligheid	8,4	12	13,9	12
Opleiding en onderwijs	6,4	10	19,5	15
Diversiteit en kansen	3,8	9	1,1	3

Opvallend is dat over 2002 veel meer gerapporteerd wordt over de verhouding tussen de werkgever en werknemer en opleiding en onderwijs. Tevens opvallend is dat in 2001 door veel meer ondernemingen gerapporteerd werd over diversiteit en kansen.

Bij de verhouding tussen werkgever en werknemer wordt met name veel informatie verstrekt over reorganisaties en de uitkomst van CAO-onderhandelingen. Een voorbeeld daarvan kan gevonden worden in het jaarverslag van Cehave Landbouwbelang.

'Direct gevolg van de vogelpest is het op eigen kracht terugbrengen van het aantal slachtingen door As-tenhof, in lijn met de mogelijke afzet van vers pluimveevlees. Dit heeft geleid tot de aankondiging van het ontslag van circa 170 medewerkers (fulltime equivalent).'

 (Cehave Landbouwbelaug, 2003 p.11).

De informatie over herstructurerings wordt uitgebreid weergegeven. Sommige ondernemingen zoals AVEBE besteden hier een groot aantal pagina's aan in het sociaal jaarverslag.

De stijging bij opleiding en onderwijs over 2002 komt met name doordat Nestlé *The Nestlé people development review* heeft uitgebracht waarin verslag wordt gedaan van de manier waarop Nestlé omgaat met opleiding en onderwijs van werknemers wereldwijd. Daardoor geeft dit een enigszins vertekend beeld. Als Nestlé buiten beschouwing wordt gelaten, leidt dit tot een gemiddeld gerapporteerd aantal zinnen van 12,4.

Opvallend is dat met name veel informatie wordt gegeven over de opleidingsmogelijkheden van het hoger personeel. Kwantitatieve gegevens over het gemiddeld aantal uren dat een werknemer per jaar besteed aan opleidingen wordt nauwelijks verstrekt.

Tabel 4.5 Hoeveelheid informatie over mensenrechten over 2001 en 2002

	2001		2002	
	gemiddeld aantal zinnen	aantal ondernemingen	gemiddeld aantal zinnen	aantal ondernemingen
Strategie en beheer	2,9	6	0,4	1
Verbod op discriminatie	0,8	3	0,2	2
Vrijheid van vereniging en collectieve arbeidsomstandigheden	0,6	2	0,1	1
Kinderarbeid	0,6	3	0,3	3
Gedwongen en verplichte arbeid	0,2	1	0,1	1
Disciplinair beleid	0,3	1	0	0
Veiligheidsbeleid	0	0	0	0
Rechten van inheemse bevolking	1,6	5	0	0

Opvallend is dat zowel over 2001 als over 2002 relatief weinig informatie wordt gepubliceerd over mensenrechten. De voornaamste reden daarvoor is waarschijnlijk het feit dat veel bedrijven uit de Nederlandse agrosector relatief weinig activiteiten hebben in landen waar de mensenrechten een punt van discussie zijn.

Ondernemingen met veel activiteiten in landen waar de mensenrechten regelmatig geschonden worden, zijn vrijwel de enige die over mensenrechten rapporteren. Het gaat daarbij om Unilever en Nutreco. Nutreco rapporteert over de mensenrechten situatie in Chili, waar zij veel activiteiten met betrekking tot de zalmkweek exploiteert. Een recent voorbeeld van deze kwetsbaarheid in de voedselproducerende sector is Nutreco. Nutreco werd medio 2002 aangevallen voor haar activiteiten op het gebied van de zalmkweek in Chili door de milieubeweging. Dit terwijl Nutreco tegelijkertijd in overleg was met de zelf-

de milieubeweging. Nutreco werd slachtoffer van het eigen transparante beleid ten opzichte van de betreffende stakeholder. De hierbij opgetreden publiciteit was schadelijk voor het imago van de onderneming. Bovendien heeft de betreffende organisatie later toegegeven dat de claim van de betreffende stakeholder onterecht was.

Over 2001 werd met name door Unilever veel gerapporteerd over alle aspecten van het mensenrechtenbeleid. Over 2002 stelde Unilever geen sociaal jaarverslag samen waarin alle activiteiten van de onderneming wereldwijd worden besproken.

Veel ondernemingen beschrijven de relatie van de onderneming met de (lokale) gemeenschap. Vaak wordt daarbij de giften die de onderneming aan de gemeenschap doet genoemd. Nutreco besteedt daar maar liefst 75 zinnen aan in het duurzaamheidsverslag over 2002.

'The relevant paragraph of the Nutreco Credo states:
Nutreco believes that the presence of any Nutreco business or operating company should benefit the community in which it is located. Benefit is provided by its contribution to the local economy, through employment and purchasing, and by using its knowledge to the advantage of that community.' (Nutreco, 2003 p.29).

Tabel 4.6 Hoeveelheid informatie over de samenleving over 2001 en 2002

	2001		2002	
	gemiddeld aantal zinnen	aantal ondernemingen	gemiddeld aantal zinnen	aantal ondernemingen
Gemeenschap	4,7	7	8,9	6
Omkoping en concurrentie	0,6	3	0,2	2
Bijdrage aan politieke organisaties	0,1	1	0,1	1
Concurrentie en prijsbeleid	0,5	2	2,9	5

Tabel 4.7 Hoeveelheid informatie over productverantwoordelijkheid over 2001 en 2002

	2001		2002	
	gemiddeld aantal zinnen	aantal ondernemingen	gemiddeld aantal zinnen	aantal ondernemingen
Gezondheid en veiligheid van consumenten	13,9	13	25,7	15
Producten en diensten	1	3	0,1	1
Reclame	0,6	1	0,7	4
Recht voor privacy	0	0	0	0

Met name veel coöperaties zoals Friesland Coberco Dairy Foods en Campina publiceren veel informatie over de melkprijs die zij uitbetalen aan hun leveranciers. Bovendien wordt door deze twee coöperaties informatie weergegeven over het Europese zuivelbeleid.

Net zoals over 2001 en 2002 rapporteren veel ondernemingen over de gezondheid en veiligheid van consumenten. In het onderdeel voedselveiligheid dat toegelicht wordt bij de agro-onderwerpen wordt daarop uitgebreid ingegaan (paragraaf 4.6.3).

Informatie over producten en diensten vertoont grote overlap met voedselveiligheid. Bij producten en diensten wordt in de GRI-richtlijnen echter de nadruk gelegd op informatieverstrekking over productetikettering. Uit bovenstaande tabel blijkt wel dat ondernemingen daar nauwelijks over rapporteren.

Verslaggeving over de manier waarop met reclame wordt omgesprongen, is erg summier. Met name Heineken legt daar wel uitgebreid verantwoording over af in het jaarverslag. Een verklaring kan hier voor worden gevonden in het feit dat alcohol en marketing een controversieel onderwerp is. Met name reclame die mogelijk gericht is op jongeren is controversieel. Dit onderwerp heeft dan ook veel belangstelling van de media.

'Naast het opstellen en naleven van eigen regels die moeten vermijden dat commerciële communicatie aanleiding geeft tot alcoholmisbruik, gaat Heineken in een toenemend aantal landen nog een stap verder. In de Verenigde Staten, Nederland, Ierland en Italië wordt aan reclameuitingen een voorlichtingsboodschap gekoppeld. In meer landen zal Heineken deze boodschap gaan uitdragen. De aanpak van misbruik samen met overheden en gezondheidsorganisaties is één van de doelstellingen van het 'Dialogue Project' van The Amsterdam Group, een organisatie van internationale ondernemingen waarin Heineken samenwerkt om verantwoord alcoholgebruik te bevorderen en misbruik tegen te gaan. Tot effectieve samenwerking met de overheid zal het pas kunnen komen als er voldoende dialoog heeft plaatsgevonden en gemeenschappelijk begrip is ontstaan over het vraagstuk.' (Heineken, 2003 p.16).

4.6.3 Agro-onderwerpen

In deze paragraaf wordt uitgebreid beschreven of, en zo ja in welke mate, gerapporteerd wordt over de sectorspecifieke agro-onderwerpen die geïdentificeerd zijn in paragraaf 2.7.2. De resultaten van het empirisch onderzoek worden ook ditmaal vergeleken met het onderzoek door Van der Meer (2003) over 2001. Dezelfde beperkingen voor deze vergelijking gelden als die eerder gemaakt zijn bij de GRI-aspecten.¹

Eerst wordt in tabelvorm een overzicht gegeven van de hoeveelheid zinnen die ondernemingen hebben gepubliceerd over de sectorspecifieke agro-onderwerpen, vervolgens wordt per onderwerp een toelichting gegeven met een aantal voorbeelden.

In tabel 4.8 wordt net zoals bij de GRI-aspecten ook in een kolom weergegeven hoeveel ondernemingen over een bepaald onderwerp rapporteren.

¹ Zie paragraaf 4.6.2 voor de beperkingen bij deze vergelijking.

Tabel 4.8 Hoeveelheid informatie over agro-onderwerpen over 2001 en 2002

	2001		2002	
	gemiddeld aantal zinnen	aantal onder- nemingen	gemiddeld aantal zinnen	aantal onder- nemingen
Landschap	0,6	4	0,1	1
Natuur	0,5	4	1,0	3
Voedselveiligheid	16,5	12	21,5	13
Genetisch Gemodificeerde				
Organismen	1,8	6	2,5	3
Biologische producten	3,8	5	4,4	8
Bodem	2,1	4	1,8	5
Stank	2,1	6	1,7	6
Geluidhinder	2,3	7	3,1	5
Dierwelzijn	1,6	5	4,3	6

Landschap

Zowel over 2001 als over 2002 wordt nauwelijks over dit onderwerp gerapporteerd. Campina is de enige onderneming die daarover iets opneemt in het milieujarverslag over 2002.

'Zo heeft Campina deelgenomen aan de campagne Bomen voor Koeien van de Stichting Waarden, Vroege Vogels en Landschapsbeheer Nederland, waarbij consumenten kunnen bijdragen aan het aanplanten van bomen als schaduwplek voor koeien.' (Campina, 2003 p.25)

Natuur

Ook wordt weinig gerapporteerd over de bijdrage van de onderneming aan het behoud van de natuur. Nutreco, Unilever en Campina zijn de enige ondernemingen die iets over dit onderwerp rapporteren.

De informatie van Campina en Unilever is erg summier. Nutreco gaat daar veel uitgebreider op in. Het beschrijft de problemen met betrekking tot biodiversiteit in relatie tot het kweken van zalm.

Voedselveiligheid

Zoals uit de tabel blijkt, is voedselveiligheid het onderwerp waarover het meeste gerapporteerd wordt door de verschillende ondernemingen. Veel ondernemingen besteden in meer of mindere mate aandacht aan dit onderwerp. Vaak is het onderwerp voedselveiligheid een onderdeel van de beschrijving van het riskmanagement. Ondernemingen beschrijven naast risico met betrekking tot bijvoorbeeld vreemde valuta, meestal ook de risico's omtrent voedselveiligheid en wet en regelgeving daaromtrent. Dit komt onder andere duidelijk terug in het jaarverslag van Provimi.

'For consumer protection, legislation governing products in the food chain could be strengthened, which could affect production costs. This could have an impact on the Provimi Group in the short term. However, the Provimi Group's research capacity and its ability to innovate and offer new solutions that meet market requirements should enable the Group to comply with any new regulatory requirements.' (Provimi, 2003 p.115)

Daarnaast stellen ondernemingen die alleen een jaarverslag publiceren vaak een hoofdstuk samen waarin men verantwoording aflegt hoe men met voedselveiligheid omgaat.

Genetisch Gemodificeerde Organismen

Over 2002 rapporteren slechts drie ondernemingen hun beleid ten opzichte van Genetisch Gemodificeerde Organismen. Dit zijn Numico, Nutreco en AVEBE. Over 2001 waren nog zes ondernemingen die over dit onderwerp verantwoording aflegden in hun jaarverslag, milieuverslag dan wel duurzaamheidsverslag. Naast de drie vorenstaande ondernemingen waren dat Heineken, Wessanen en Cosun.

'Het garanderen van voedselveiligheid is één van de belangrijkste waarden in de Numico Gedragscode. Hiervoor heeft Numico een voedselveiligheidssysteem geïntroduceerd waaraan wereldwijd door alle fabrieken inclusief hun aanvoerketens wordt deelgenomen. Dit systeem gaat verder dan de wettelijke vereisten en kent stringente normen voor de kwaliteit van onze eindproducten en van onze productieprocessen (...).' (Numico, 2003 p.33)

Voor sommige ondernemingen zijn Genetisch Gemodificeerde Organismen geen issue. Echter voor de meeste ondernemingen is het beleid ten opzichte van Genetisch Gemodificeerde Organismen van belang. Opvallend is dan te constateren dat relatief weinig informatie wordt verstrekt over dit onderwerp.

AVEBE heeft veel met Genetisch Gemodificeerde aardappelen te maken. In het milieujaarverslag wordt verantwoording afgelegd over de manier waarop AVEBE met Genetisch Gemodificeerde Organismen omgaat.

'(...) In het verslagjaar is de klankbordgroep GMO AVEBE van start gegaan. Daarin zitten vertegenwoordigers van de overheid, de politiek, wetenschap en maatschappelijke organisaties. Zij volgen onze proeven rondom GMO heel kritisch en adviseren over allerlei maatschappelijke effecten.' (AVEBE, 2003 p.11)

Nutreco geeft in haar duurzaamheidsverslag helder weer hoe men omgaat met Genetisch Gemodificeerde Organismen.

'Nutreco is not involved in transgenic breeding programmes for fish, poultry or pigs and has no plans to introduce transgenic techniques or any other form of gene modification. It uses advanced genetic identification methods combined with traditional breeding technology in family-based breeding programmes to speed the progress that can be achieved through conventional breeding methods (...)' (Nutreco, 2003 p.28)

Biologische producten

In de media is veel aandacht voor biologische producten, veel ondernemingen nemen over dit onderwerp dan ook wat op in de door de ondernemingen gepubliceerde verslagen. Acht ondernemingen rapporteren in meer of mindere mate over biologische producten. Dit zijn Nutreco, Campina, Wessanen, Dumeco, Provimi, The Greenery, Cosun en AVEBE. Over 2001 legden vijf ondernemingen verantwoording af over dit onderwerp. Daarbij ging het om Wessanen, Campina, Nutreco, Dumeco en Provimi.

Opvallend is dat ondernemingen met name rapporteren over de marktontwikkelingen omtrent biologische producten. De landelijke ontwikkeling dat de groei van biologische producten afneemt (*Financieel Dagblad*, 2004), is ook waar te nemen in de gepubliceerde verslagen door de ondernemingen. Een aantal ondernemingen geeft aan dat de omzet van biologische producten tegenvalt ten opzichte van de eerdere verwachtingen.

'EKO-producten krijgen publicitair gezien veel aandacht, maar de vraagontwikkeling verloopt vrij traag. De afzet naar het Verenigd Koninkrijk verliep moeizaam door de sterke verschuiving naar lokaal product. De resultaten voor de telers waren teleurstellend met als gevolg minder EKO-teelt in 2003. Desondanks zijn marktpartijen redelijk optimistisch voor 2003.' (The Greenery, 2003 p.9)

Een min of meer dezelfde tendens is waar te nemen bij Dumeco. Er is veel maatschappelijke aandacht voor biologische producten maar de vraag blijft achter bij de geprojecteerde verwachtingen.

'(...) Dumeco is via De Groene Weg nauw betrokken bij de ontwikkeling en verbreding van de afzet van biologische vleesproducten. In nauwe samenwerking tussen retailers en boeren zijn ketencontracten overeengekomen.

De algemene maatschappelijke ambities rondom de biologische productie zijn groot. Echter de consumentenvraag blijft nog achter bij de verwachting, mede vanwege het hogere prijsniveau. Door extra promotionele aandacht binnen de Nederlandse detailhandel ontwikkelde de algemene vraag zich toch positief en is de afzet van biologische vleesproducten verdubbeld ten opzichte van 2001.' (Dumeco, 2003 p.10)

Bodem

Over dit onderwerp wordt relatief weinig informatie gepubliceerd door de geselecteerde ondernemingen. Bij het empirisch onderzoek is informatie over de uitstoot van afvalwater

en waterzuivering niet onder dit onderwerp meegerekend. Dit geldt ook voor de mestproblematiek. Deze problemen zijn onder uitstoot, afvalwater en afvalstoffen meegerekend. Over 2001 namen vier ondernemingen informatie op over mogelijke bodemvervuiling door de onderneming. Dit zijn FCDF, Campina, Cosun en AVEBE. Over 2002 geven vijf ondernemingen informatie weer over dit onderwerp. Dit zijn FCDF, Campina, CSM, The Greenery en AVEBE. De weergegeven informatie is vrij summier. Dit blijkt wel uit het gemiddeld aantal zinnen van 2,05 over 2001 en 1,8 over 2002.

Stank

Evenals over bodemvervuiling wordt relatief weinig gerapporteerd over stankoverlast door de activiteiten van de geselecteerde ondernemingen. Over 2001 wordt door ondernemingen 2,05 zinnen opgenomen in de verslagen, terwijl over 2002 1,65 zinnen zijn opgenomen. Numico, Campina, Nutreco, CSM, Cosun en AVEBE rapporteren over 2001 in meer of mindere mate over dit duurzaamheidsonderwerp. Over 2002 rapporteerden FCDF, Nutreco, CSM, Provimi, Cosun en AVEBE over stank en stankoverlast.

CSM en Cosun die beiden actief zijn in de verwerking van suikerbieten tot suiker rapporteren beiden over dit onderwerp.

'Om de lokale hinder te verminderen zijn omvangrijke investeringen gedaan ter beperking van de uitstoot van stof en de emissie van geur en geluid.' (CSM, 2003 p. 20)

'De cichoreicampagne in Roosendaal had een moeilijke start door de ingebruikname van nieuwe installaties en enkele kleinere incidenten, die onder andere geuroverlast veroorzaakten, maar verliep daarna voorspoedig.' (Cosun, 2003 p.9).

Beide ondernemingen zijn verplicht een milieujaarverslag op te stellen voor de productielocatie(s) waar suiker wordt geproduceerd. Daarin is vermoedelijk meer informatie opgenomen over stankoverlast.

Deze verslagen zijn in het empirisch onderzoek niet meegenomen, omdat de reikwijdte van de verslagen te beperkt is. Dat wil zeggen dat niet gerapporteerd wordt over het hele bedrijf, maar over één productielocatie. Van der Meer (2003) heeft overigens het milieujaarverslag van Cosun wel meegenomen in het empirisch onderzoek.

Geluidhinder

Met name ondernemingen die een groot deel van hun activiteiten in Nederland hebben, rapporteren relatief veel over geluidhinder. Over 2001 rapporteerden Numico, Campina, Nutreco, CSM, FloraHolland, Cosun en AVEBE over dit onderwerp. Over 2002 zijn dit Nutreco, Campina, CSM, Provimi en AVEBE die in door hun gepubliceerde verslagen in meer of mindere mate over dit onderwerp verslag doen. Campina geeft uitgebreid toelichting in het milieuverslag over 2002 over de doelstelling met betrekking tot geluidhinder en de behaalde resultaten.

'(...) Vrijwel alle bedrijven voldoen aan de voorschriften die in de vergunning zijn opgenomen. Bij een bedrijf is in overleg met het bevoegd gezag bepaald, welke aanvullende voorzieningen nog moeten worden getroffen. Bij twee bedrijven worden nieuwe geluidsvoorschriften opgesteld in het kader van de revisie van de milieuvergunning.' (Campina, 2003 p.52)

Dierwelzijn

Dierwelzijn is een onderwerp dat veel media aandacht krijgt. Desondanks wordt maar in beperkte mate gerapporteerd over dit onderwerp. Daarbij dient opgemerkt te worden dat dit onderwerp alleen relevant is voor bedrijven in de dierlijke sector.

Over 2001 wordt door de ondernemingen gemiddeld 1,6 zinnen over dit onderwerp gepubliceerd. Over 2002 zijn dit 4,3 zinnen. Deze stijging is met name veroorzaakt doordat Nutreco over 2001 17 zinnen in het duurzaamheidsverslag over dit onderwerp heeft weergegeven, terwijl dit over 2002 71 zinnen waren. Dit verklaart de grote stijging.

Over 2001 rapporteren naast Nutreco ook Unilever, FCDF, Campina en Dumeco over dit onderwerp. Over 2002 zijn dit FCDF, Campina, Dumeco, Provimi en Cehave Landbouwbelaang. Nutreco is echter de enige onderneming die uitgebreid op dit onderwerp ingaat. Door middel van onder andere de beschrijving van een case study en andere voorbeelden wordt het beleid van Nutreco ten opzichte van dierwelzijn weergegeven. Nutreco gaat daarbij ook in op de samenwerking met wetenschappelijke organisaties.

'The attention to animal welfare is also reflected in the Nutreco advisory board on sustainable development. Professor Donald Broom is the professor of animal welfare at the department of clinical veterinary medicine, Cambridge university (UK). Cambridge was the first university in the world to appoint a professor of animal welfare.' (Nutreco, 2003 p. 26)

4.6.4 Totale hoeveelheid duurzaamheidsinformatie per onderneming over 2002

In tabel 4.9 wordt een overzicht verstrekt van de behaalde scores door de geselecteerde ondernemingen. De scores zijn gebaseerd op het scoremodel dat is toegelicht in tabel 3.1. Opgemerkt moet worden dat de tabel niet de totaalscore weergeeft. Deze wordt in paragraaf 4.8 verstrekt. De tabel geeft alleen de score over de hoeveelheid duurzaamheidsinformatie weer.

4.7 Aard van de duurzaamheidsinformatie

In deze paragraaf worden de resultaten toegelicht aan de hand van het derde gedeelte van het in tabel 3.1 beschreven model waarin de inhoud van de informatie die de ondernemingen per duurzaamheidsaspect verstrekken centraal staat.

Het tellen van zinnen zegt niets over de inhoud van de informatie. Sommige ondernemingen geven een grote hoeveelheid informatie over een bepaald onderwerp maar

inhoudelijk zegt dit soms niet zo veel. Andere ondernemingen geven in een beperkt aantal zinnen veel inhoudelijke informatie over een bepaald onderwerp.

Een duidelijk voorbeeld daarvan is te vinden in het sociaal jaarverslag van FloraHolland. FloraHolland geeft maar liefst zestig zinnen weer over de verhouding tussen werknemer en werkgever. Het hoofdonderwerp daarbij is de integratie van een nieuw onderdeel met de gehele organisatie. In deze zestig zinnen worden alleen de genomen maatregelen beschreven. Er wordt geen indicator verstrekt. Een ander voorbeeld daarvan is Unilever. Unilever geeft over 2002 maar vijf zinnen weer over het energieverbruik. Echter in deze vijf zinnen geeft men wel duidelijke informatie weer over genomen maatregelen, indicatoren en een analyse tussen eerdere doelstellingen en behaalde resultaten. Zo krijgt de gebruiker van het milieuverslag een duidelijk beeld van de prestaties op het gebied van energieverbruik van de onderneming.

Tabel 4.9 Totale hoeveelheid duurzaamheidsinformatie per onderneming over 2002

	Economie	Milieu	Sociaal	Agro	Totaal
Nutreco	1	15	20	14	50
Avebe	0	17	17	14	48
Campina	0	19	14	11	44
Unilever	0	11	18	2	31
Provimi	0	8	11	7	26
Nestlé	0	9	11	0	20
FCDF	0	5	8	5	18
Numico	0	0	13	3	16
Heineken	0	6	9	0	15
The Greenery	0	1	9	5	15
Cosun	0	4	5	5	14
CSM	0	4	5	4	13
Dumeco	0	0	7	4	11
FloraHolland	0	3	8	0	11
Wessanen	0	0	6	2	8
Cehave Landbouwbelang	0	0	4	3	7
BVA	0	0	4	0	4
Sara Lee	0	0	2	0	2
Cebeco Groep	0	0	0	0	0
Hoogwegt Groep	0	0	0	0	0

Door middel van het ontwikkelde model is geprobeerd een beter beeld te krijgen van de inhoud van de informatie die ondernemingen presenteren over duurzaamheidsaspecten.

Het model is alleen toegepast voor de informatie over de GRI-aspecten en niet voor de agro-onderwerpen. Voor de sectorspecifieke agro-onderwerpen zijn immers geen algemeen erkende indicatoren beschikbaar, zoals deze wel aanwezig zijn in de GRI-richtlijnen.

Evenals in paragraaf 4.6.2 worden de resultaten in een aantal tabellen toegelicht. In deze tabellen wordt per GRI-aspect de gemiddelde score van alle ondernemingen weergegeven. Tevens wordt in een kolom weergegeven hoeveel ondernemingen een score hebben

behaald. De paragraaf wordt op dezelfde manier ingedeeld als paragraaf 4.6. Eerst wordt een toelichting gegeven bij de resultaten van het empirisch onderzoek over de economische aspecten, vervolgens over de milieuaspecten. Ten slotte wordt een toelichting gegeven bij de resultaten over de sociale aspecten.

Tabel 4.10 Aard van de economische informatie, 2002

Economische prestatie-indicatoren	Gemiddelde score per onderneming	Aantal ondernemingen
Klanten	0	0
Leveranciers	0	0
Publieke sector	0	0

Ondernemingen geven geen informatie weer over hun bijdrage op economisch gebied aan duurzaamheid die overeenkomt met het ontwikkelde model in tabel 3.1. Een verklaring daarvoor is dat het onderzoek zich niet heeft gericht op de geldstroomindicatoren. Tevens zijn nog een aantal beperkingen gemaakt.¹ De informatie over de bijdrage van de onderneming aan de publieke sector is weer onder het aspect gemeenschap geplaatst. Dit geeft een verklaring voor de score nul.

Tabel 4.11 Aard van de milieu-informatie, 2002

Milieuprestatie-indicatoren	Gemiddelde score per onderneming	Aantal ondernemingen
Grondstoffen	0,4	3
Energie	2,1	9
Water	2,1	8
Biodiversiteit	0,4	1
Uitstoot, afvalwater, afvalstoffen	3,0	11
Leveranciers	1	8
Producten en diensten	0,9	6
Naleving	0,9	4
Transport	0,4	4
Algemeen	0,2	2

Veel ondernemingen leggen verantwoording af over bovenstaande milieuaspecten. Echter de mate waarin dit gebeurt is erg wisselend per onderneming. Sommige ondernemingen geven een analyse van het probleem en de maatregelen die zij daarop nemen.

¹ Zie voor de beperkingen naar de economische-prestatie-indicatoren paragraaf 3.1.

Kwantitatieve data wordt vaak verstrekt om een analyse te geven in relatie tot eerdere doelstellingen.

Unilever geeft helder weer wat zij doet om de uitstoot van broeikasgassen te verlagen. Daarbij worden niet alleen de genomen maatregelen weergegeven. Kwantitatieve data geven een overzicht van de prestaties van de afgelopen jaren. Bovendien wordt weergegeven of de gestelde doelstellingen gehaald zijn.

Andere ondernemingen geven echter alleen een genomen maatregel weer zonder daarbij de effecten weer te geven van de genomen maatregelen. CSM bijvoorbeeld geeft informatie over de maatregelen die ze hebben genomen om het transport milieuvriendelijker te maken. Dit wordt echter niet onderbouwd met kwantitatieve data. Dit geeft voor de gebruiker minder waarde aan de informatie.

Veel ondernemingen geven een analyse over het water en energieverbruik gedurende de afgelopen jaren. Daarbij worden vaak de genomen maatregelen weergegeven om de prestaties te verbeteren. Een analyse wordt vaak versterkt om het verbruik van de afgelopen jaren toe te lichten. Campina geeft dit gestructureerd weer in het milieujaarverslag over 2002. Eerst wordt een inleiding gegeven over het belang van water voor de zuivelindustrie. Daarna worden de maatregelen weergegeven die genomen zijn om het waterverbruik te verbeteren. Vervolgens worden doelstellingen weergegeven met betrekking tot het gebruik van grondwater. Een korte analyse wordt verstrekt waaruit blijkt dat de doelstelling gehaald is. Op deze manier wordt de gebruiker van het milieujaarverslag een goed overzicht geboden met betrekking tot de milieuprestaties van Campina.

De sociale prestatie-indicatoren worden net zoals in paragraaf 4.1 in vier onderdelen ingedeeld. Per onderdeel wordt een overzicht gegeven van de aard van de informatie die ondernemingen weergeven in de verslagen over 2002.

Tabel 4.12 Aard van de informatie over arbeidsomstandigheden en volwaardig werk, 2002

Arbeidsomstandigheden en volwaardig werk	Gemiddelde score per onderneming	Aantal ondernemingen
Werkgelegenheid	2,4	16
Verhouding tussen werkgever en werknemer	1,7	11
Gezondheid en veiligheid	2,6	10
Opleiding en onderwijs	1,3	14
Diversiteit en kansen	0,3	3

Relatief veel informatie wordt verstrekt over arbeidsomstandigheden en volwaardig werk. In de tabel over de hoeveelheid informatie werd ook al geconstateerd dat ondernemingen daar veel informatie over verstrekken. Relatief veel ondernemingen geven indicatoren weer over het onderwerp werkgelegenheid. Dit verklaart de hoge gemiddelde score. Bij deze indicatoren wordt vaak de man-vrouwverhouding en fulltime/parttime werknemers weergegeven. AVEBE geeft de meest uitgebreide informatie over dit onderwerp in het sociaal jaarverslag over 2002. Indicatoren worden weergegeven over het aantal medewerkers, de gemiddelde leeftijd, de verhouding tussen mannen en vrouwen en tijde-

lijke medewerkers. Daarbij wordt een analyse weergegeven van de verhoudingen over 1998 tot en met 2002.

Bij informatie over de verhouding tussen werkgever en werknemer wordt ingegaan op de eventuele reorganisaties bij de betreffende onderneming. Daarbij wordt vaak ingegaan op de beleidsmaatregelen en procedures met betrekking tot informatievoorziening over de herstructurering in de betreffende onderneming.

Met betrekking tot de informatie over gezondheid en veiligheid geven veel ondernemingen informatie weer over het aantal bedrijfsongevallen en het ziekteverzuim binnen de betreffende onderneming. Vaak worden maatregelen en doelstellingen weergegeven om deze te verminderen.

Ondernemingen in de Nederlandse agrosector gaan vrijwel niet in op de mensenrechtensituatie en de maatregelen die zij nemen om deze te verbeteren. Eerder is al aangegeven dat ondernemingen daarover überhaupt geen informatie publiceren. Inhoudelijk wordt daar dan ook vanzelfsprekend weinig aandacht aan besteed. Als ondernemingen al informatie over dit onderwerp weergeven is dit vaak niet meer dan dat de onderneming kinderarbeid op haar productielocaties niet toestaat. Geen of summiere informatie wordt verstrekt over kinderarbeid in de productieketen.

Tabel 4.13 Aard van de informatie over mensenrechten, 2002

Mensenrechten	Gemiddelde score per onderneming	Aantal ondernemingen
Strategie en beheer	0,2	1
Verbod op discriminatie	0,1	1
Vrijheid van vereniging en collectieve arbeidsomstandigheden	0	0
Kinderarbeid	0,2	2
Gedwongen en verplichte arbeid	0	0
Disciplinair beleid	0	0
Veiligheidsbeleid	0	0
Rechten van de inheemse bevolking	0	0

Tabel 4.14 Aard van de informatie over samenleving, 2002

Samenleving	Gemiddelde score per onderneming	Aantal ondernemingen
Gemeenschap	0,8	4
Omkoping en concurrentie	0,1	1
Bijdrage aan politieke organisaties	0	0
Concurrentie en prijsbeleid	0,5	4

Een aantal ondernemingen zoals Unilever en Provimi geven gestructureerd weer wat hun bijdrage is aan de economische ontwikkeling. Provimi geeft een voorbeeld voor de maatschappelijke bijdrage die hun Argentijnse vestiging levert aan het armoedeprobleem in Argentinië.

'One of the ground rules is to see what an operating company can do to make a valuable contribution, not only financially. An illustrative example is a programme currently running in Argentina. This is called 'The most urgent hunger'. In the proximity of our plant is a primary school. During school days, the children receive a free lunch. (...) Provimi's Argentinean company, Alimenta, plays an active role in this programme, (...)' (Provimi, 2003 p.39).

Men name ondernemingen die veel internationale activiteiten hebben in derdewereld-landen, rapporteren over de bijdrage die zij leveren aan de ontwikkeling van deze landen. Ondernemingen die met name activiteiten hebben in Nederland en West-Europa rapporteren vrijwel niet over de bijdrage die zij leveren aan de economische ontwikkeling in deze landen.

Interessant is het onderwerp concurrentie en prijsbeleid. Coöperaties rapporteren over de prijzen die zij aan hun leden betalen. Dumeco geeft de maatregelen weer die zij neemt om de prijsvorming te verbeteren.

'(...) In lijn hiermee heeft Dumeco in het afgelopen jaar meerdere initiatieven ontwikkeld. In februari is gestart met een proefproject voor een alternatief prijssysteem voor vleesvarkens. Kern hierbinnen is de introductie van een trendprijs gebaseerd op een vijfweeke gemiddelde. (...) Alhoewel het hier vooralsnog om proefprojecten gaat is de blijvende inzet van Dumeco gericht op het realiseren van een systematiek waarbij de uitbetaling naar de boer nauwer aansluit op de ontwikkeling van vleesprijzen op de Europese afzetmarkten (...)' (Dumeco, 2003 p.6)

Tabel 4.15 Aard van de informatie over productverantwoordelijkheid, 2002

Productverantwoordelijkheid	Gemiddelde score per onderneming	Aantal ondernemingen
Gezondheid en veiligheid van consumenten	2	13
Producten en diensten	0	0
Reclame	0,1	2
Recht voor privacy	0	0

De onderwerpen producten en diensten en gezondheid en veiligheid van consumenten overlappen elkaar enigszins. Bij het aspect producten en diensten is alleen de informatie over etikettering onderzocht.

Ondernemingen rapporteren veel informatie over voedselveiligheid. Daarbij staat vaak centraal welke maatregelen zij nemen om een optimale voedselveiligheid te garanderen. De hygiëncode HACCP komt vaak terug in de verslagen.

4.8 Uitkomsten scoremodel

In paragraaf 4.1 t/m 4.7 zijn de uitkomsten van het empirisch onderzoek toegelicht aan de hand van het ontworpen scoremodel in tabel 3.1. Eerst is in paragraaf 4.2 t/m 4.5 de toetsing van de verslagen aan onderdelen a t/m d van de GRI-richtlijnen toegelicht. Vervolgens is in paragraaf 4.6 toegelicht hoeveel informatie ondernemingen publiceren over duurzaamheidsonderwerpen. Daarbij zijn de verslagen getoetst aan de richtlijnen van het GRI en de sectorspecifieke onderwerpen voor de Nederlandse agrosector. In paragraaf 4.7 is een toelichting gegeven op de toetsing aan de hand van het model in tabel 3.1 om de aard van de informatie die ondernemingen publiceren te onderzoeken.

Aan de hand van deze drie onderdelen is een score per onderneming bepaald. Deze rangorde zegt niets over de prestaties op het gebied van duurzaamheid van de betreffende onderneming. Het geeft alleen een overzicht van de mate waarin verslag wordt gedaan over duurzaamheidsonderwerpen.

Tabel 4.16 Totaalscore ondernemingen op basis van ontworpen scoremodel

Onderneming:	Onderdelen a t/m d	Hoeveelheid informatie	Aard van informatie	Totaalscore
1. Nutreco	12,5	50	84	146,5
2. AVEBE	8	48	62	118
3. Campina	8,5	44	57	109,5
4. Unilever	8	31	49	88
5. Provimi	3	26	33	62
6. Nestlé	4	20	32	56
7. Heineken	0,5	15	36	51,5
8. FCDF	3	18	20	41
9. The Greenery	1,5	15	19	35,5
10. Numico	0,5	16	15	31,5
11. Cosun	1	14	11	26
12. Dumeco	3	11	10	24
13. FloraHolland	0	11	12	23
14. CSM	0,5	13	7	20,5
15. Wessanen	0	8	8	16
16. Cehave Landbouwbelang	0,5	7	8	15,5
17. BVA	0	4	5	9
18. Sara Lee	0,5	2	0	2,5
19. Cebeco Groep	0	0	0	0
20. Hoogwegt groep	0	0	0	0

Toelichting scoretabel

De scores van de verschillende ondernemingen laten een groot verschil zien. Zo zijn er een aantal ondernemingen die uitgebreid rapporteren over duurzaamheidsonderwerpen zoals Nutreco, AVEBE, Campina en Unilever. Deze ondernemingen rapporteren zowel over een groot aantal milieuonderwerpen als over een groot aantal sociale onderwerpen. Daarnaast is een groep ondernemingen die in meer of minder mate rapporteert over milieu en sociale onderwerpen over 2002. Zo rapporteren Provimi en Heineken voornamelijk over milieuonderwerpen en Nestlé voornamelijk over sociale onderwerpen in de gepubliceerde verslagen.

De grootste groep ondernemingen publiceert echter nauwelijks informatie over duurzaamheidsonderwerpen of gaat hier slechts oppervlakkig op in. Gebruikers van deze verslagen kunnen dan ook zeer weinig met deze informatie. De vraag kan dan ook gesteld worden of het een functie heeft om zulke beperkte informatie op te nemen in een jaarverslag.

Een aantal ondernemingen heeft over 2002 minder informatie gepubliceerd over duurzaamheidsonderwerpen dan in 2001. Zo publiceerde Heineken over 2001 een duurzaamheidsverslag en Unilever over 2001 een sociaal verslag. Deze ondernemingen brachten dergelijke verslagen niet over 2002 uit.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

Op basis van de voorgaande hoofdstukken kunnen de deelvragen en de probleemstelling uit hoofdstuk 1 beantwoord worden.

Over de Nederlandse agrosector

De Nederlandse agrosector bestaat uit een diverse groep ondernemingen die over de gehele voedselketen actief zijn. Om tot een precieze definiëring van de Nederlandse agrosector te komen is aansluiting gezocht bij de Standaard Bedrijfsindeling 1993 van het CBS versie 2004. De twintig grootste ondernemingen uit de Nederlandse agrosector in 2002 zoals deze door het *Landbouw-Economisch Bericht* zijn opgenomen behoren vrijwel allemaal tot de sectie vervaardiging van voedings- en dranken.

FloraHolland en Bloemenveiling Aalsmeer behoren wel tot de grootste ondernemingen uit de agrosector maar behoren niet tot de sectie voedings- en dranken. Doordat zij producten afnemen van de primaire sector zijn deze twee ondernemingen toch meegenomen in het empirisch onderzoek.

Over de richtlijnen van het Global Reporting Initiative

Er bestaan diverse richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving. Belangrijk is om de meest relevante richtlijn te identificeren inzake duurzaamheidsverslaggeving. De richtlijnen van het Global Reporting Initiative voldoen aan de eigenschappen relevantie, betrouwbaarheid, neutraliteit en begrijpelijkheid. Niet voldaan wordt aan het criteria van volledigheid. Om aan het volledigheidscriterium te voldoen zijn in paragraaf 2.7.2 sector-specifieke onderwerpen voor de Nederlandse agrosector geïdentificeerd.

De GRI-richtlijnen zijn ingedeeld in vijf onderdelen. De eerste vier onderdelen geven meer algemene aspecten weer hoe ondernemingen omgaan met duurzaamheid. Terwijl het laatste onderdeel prestatie-indicatoren bevat voor het afleggen van verantwoording op economisch, milieu en sociaalgebied.

Over de specifieke eisen van de stakeholders in de Nederlandse agrosector

Negen onderwerpen zijn geïdentificeerd die relevant zijn voor de Nederlandse agrosector. Het gaat daarbij om: landschap, natuur, voedselveiligheid, genetisch gemodificeerde organismen, biologische producten, bodem, stankhinder, geluidhinder en dierenwelzijn. Voor deze negen onderwerpen zijn een aantal voorbeeld indicatoren opgesteld om de prestaties op dat gebied te meten. In het empirisch onderzoek zijn deze voorbeeldindicatoren niet onderzocht omdat deze niet algemeen aanvaard zijn.

Over de overeenkomsten en verschillen tussen de duurzaamheidsverslagen en de richtlijnen van het Global Reporting Initiative en de sectorspecifieke eisen

In het empirisch onderzoek is getoetst of de verslagen van de geselecteerde ondernemingen voldoen aan de richtlijnen van het GRI en de sectorspecifieke onderwerpen. Dit is gedaan aan de hand van een ontwikkeld scoremodel, dat gepresenteerd is in tabel 3.1. Het scoremodel is in drie onderdelen gesplitst. Allereerst is onderzocht in hoeverre ondernemingen rapporteren over de eerste vier onderdelen van de GRI-richtlijnen. Vervolgens is onderzocht hoeveel informatie ondernemingen publiceren over de GRI-aspecten en de sectorspecifieke onderwerpen. Ten slotte is de aard van informatie over de GRI-aspecten onderzocht. De hoeveelheid informatie die een onderneming publiceert zegt niets over de kwaliteit daarvan. In een zevental stappen is getoetst in hoeverre ondernemingen informatie publiceren over de maatregelen die genomen zijn om een economisch, milieu of sociaal aspect te verbeteren. Vervolgens is onderzocht of een (GRI) indicator wordt weergegeven en in hoeverre doelstellingen worden gepubliceerd. Ten slotte is getoetst of ondernemingen een analyse weergeven over de behaalde resultaten over de afgelopen jaren in relatie tot eerdere doelstellingen.

Op basis van deze drie onderdelen van het scoremodel is een ranglijst samengesteld waarin een rangorde wordt gepresenteerd van de mate waarin verslag wordt gedaan over duurzaamheid. Bij de beantwoording van de probleemstelling wordt uitgebreid ingegaan op de overeenkomsten en verschillen tussen de onderzochte ondernemingen, de GRI-richtlijnen en de sectorspecifieke onderwerpen.

In hoeverre is binnen de Nederlandse agrosector sprake van duurzaamheidsverslaggeving die voldoet aan de richtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI) en voldoet aan de eisen van de belangrijkste stakeholders in deze sector?

Een groot aantal ondernemingen geeft nog wel hun duurzaamheidsvisie en strategie weer in het jaarverslag dan wel duurzaamheidsverslag. Echter, hoe ondernemingen deze visie en strategie tot uitvoering gaan brengen wordt vaak niet weergegeven. Ondernemingen scoren dan ook erg slecht op het onderdeel van de GRI-richtlijnen bestuursstructuur en managementsystemen.

De resultaten van deze inspanningen komen terug in de GRI-aspecten en de sectorspecifieke onderwerpen. Ondernemingen geven nauwelijks informatie weer over de directe en indirecte economische effecten op de samenleving waarin zij zich bevinden. Meer informatie wordt verstrekt over de milieueffecten. Een groot aantal ondernemingen verstrekt informatie over de onderwerpen energie, water, uitstoot, afvalwater en afvalstoffen en de milieueffecten bij leveranciers.

Veel informatie wordt verstrekt over arbeidsomstandigheden en volwaardig werk. Daarbij wordt veel informatie verstrekt over de werkgelegenheid, verhouding tussen werkgever en werknemer, gezondheid en veiligheid en opleiding en onderwijs. Opvallend is dat nauwelijks informatie wordt verstrekt over de manier waarop ondernemingen met de mensenrechten omgaan. Een verklaring daarvoor zou kunnen zijn dat veel ondernemingen niet of nauwelijks actief zijn in landen waar de mensenrechten situatie ter discussie staat. Ondernemingen die wel veel in deze landen actief zijn zoals Unilever en Nutreco rapporteren

daar wel in meer of mindere mate over. Het onderdeel samenleving van de GRI-richtlijnen komt maar beperkt naar voren. Een aantal coöperaties verstrekken informatie over het door hen gevoerde prijsbeleid. Ten slotte wordt uitgebreid gerapporteerd over de gezondheid en veiligheid van consumenten. Voedselveiligheid staat dan ook sterk in de belangstelling de laatste jaren.

Over de sectorspecifieke onderwerpen wordt met name veel gerapporteerd over voedselveiligheid. In minder mate wordt gerapporteerd over biologische producten, stank en dierwelzijn. Opvallend is dat relatief weinig ondernemingen informatie verstrekken met betrekking hun beleid ten opzichte van Genetisch Gemodificeerde Organismen. Over landschap en natuur wordt vrijwel niet gerapporteerd.

Uit de uitkomsten van het onderzoek naar de aard van de informatie kan geconcludeerd worden dat een aantal ondernemingen veel informatie verstrekken maar dat deze informatie vaak beschrijvend is. Zo wordt bijvoorbeeld de aard van de problematiek beschreven. Veel minder informatie wordt verstrekt over behaalde resultaten en indicatoren.

Het empirisch onderzoek laat zien dat een klein aantal ondernemingen in ruime mate over een groot aantal duurzaamheidsaspecten rapporteert. Echter, een groot aantal ondernemingen binnen de Nederlandse agrosector rapporteert niet of nauwelijks over duurzaamheidsaspecten.

Uit het onderzoek blijkt dat Nutreco het beste duurzaamheidsverslag maakt. Deze uitslag is niet verwonderlijk omdat het verslag van dit bedrijf vorig jaar ook al door het Nivra is uitgeroepen als het beste van Nederland. Unilever scoort met een vierde plaats relatief laag maar dit wordt mede veroorzaakt doordat het bedrijf niet jaarlijks verslagen uitbrengt over alle relevante onderwerpen. In 2002 is geen sociaal verslag uitgebracht nadat in 2001 hier heel uitgebreid over is gerapporteerd. Opvallend zijn de hoge posities van Campina en AVEBE die geen duurzaamheidsverslag uitbrengen maar wel respectievelijk een milieoverslag en een milieu- en sociaalverslag.

5.2 Suggesties voor verder onderzoek

In het huidige onderzoek is van een methodiek uitgegaan waarmee informatie over een hoger aantal aspecten tot een hogere score leidt. Niet alle aspecten zijn echter relevant voor alle bedrijven. Het kan een bedrijf als Heineken niet kwalijk genomen worden dat er niet over dierwelzijn wordt gerapporteerd. Eigenlijk zou dus vooraf vastgesteld moeten worden welke aspecten relevant zijn voor welke bedrijven. Daar was in dit onderzoek te weinig tijd voor beschikbaar maar dit zou een zinvolle verbetering kunnen zijn voor vervolgonderzoek.

Naast het feit dat niet alle aspecten relevant zijn voor alle bedrijven, geldt ook dat meer informatie niet altijd beter is. Zelfs als een bepaald onderwerp relevant is voor een bedrijf, kan het toch verstandig zijn om niet al te uitgebreid op dit onderwerp in te gaan omdat het minder relevant is dan andere onderwerpen. Als elk onderwerp uitgebreid wordt besproken, worden de verslagen wel erg dik en ziet de lezer door de bomen het bos niet meer. Verder geldt dat bedrijven waarschijnlijk een betere bijdrage aan duurzaamheid leveren als ze focussen op de meest belangrijke onderwerpen dan dat ze alles tegelijk willen doen. Goed scorende bedrijven zoals Unilever en Nutreco richten hun aandacht op slechts

enkele onderwerpen. Voorwaarde voor het positief beoordelen van een dergelijke publicatiestrategie is wel dat duidelijk is beschreven waarom voor deze onderwerpen is gekozen en wat de rol van de stakeholders bij deze keuze is geweest. Verder is voor veel onderwerpen wel gewenst dat in ieder geval een minimale hoeveelheid informatie aangegeven wordt (bijvoorbeeld waarom het onderwerp niet erg relevant is). Idealiter zou voor elke onderneming vooraf vastgesteld moeten worden welke informatie de relevante stakeholders willen weten. De beoordeling kan dan plaatsvinden door te kijken in hoeverre de onderneming aan deze wensen voldoet.

In dit onderzoek is de kwaliteit van de verstrekte informatie alleen beoordeeld voor de GRI-aspecten omdat voor de sectorspecifieke onderwerpen nog geen algemeen geaccepteerde richtlijn is ontwikkeld voor de te verstrekken informatie. Het zou wenselijk zijn als een dergelijke richtlijn wel zou worden ontwikkeld, idealiter als sectorsupplement voor de agrosector binnen de GRI-richtlijnen. Als dit sectorsupplement voorlopig niet wordt ontwikkeld, is het zinvol om voorafgaand aan een vervolgonderzoek met een groep stakeholders de wensen te inventariseren, zodat ook de agrospecifieke informatie op de kwaliteit kan worden beoordeeld.

Uit het onderzoek is ook gebleken dat een groep ondernemingen niet of nauwelijks informatie verstrekt over duurzaamheidsaspecten. Interessant is de vraag waarom deze ondernemingen dat niet doen. Is er geen meerwaarde aan het publiceren van deze informatie? Heeft de onderneming iets te verbergen? Of wegen de kosten van het verstrekken van deze informatie niet op tegen de baten? Door middel van het beantwoorden van deze vraag kan een koppeling worden gemaakt naar paragraaf 2.3 waar de motieven voor duurzaamheidsverslaggeving uitgebreid aan bod komen.

Het huidige rapport beschrijft de situatie over 2001 en 2002. Het is duidelijk dat het vakgebied van duurzaamheidsverslaggeving, zeker in de agrosector, nog in de kinderschoenen staat. Het lijkt erg interessant om ook de ontwikkeling in de komende jaren te blijven monitoren.

Literatuur

Berenschot, *Maatschappelijk verantwoord ondernemen in de etalage 2003*, Utrecht, 2003.

Berkhout, P. en C. van Bruchem (red.), *Landbouw Economisch Bericht 2003*, LEI Den Haag, 2003.

Boone, J.A., *Development of an GRI sector supplement for the foodsector*, Den Haag, 2003 (niet gepubliceerd).

Brundtland commissie, *Our common future*, Oxford, 1987.

Clarkson, M., 'A stakeholder framework for analyzing and evaluating corporate social performance'. In: *Academy of management review*, 20, 1995, p. 92-117.

DHV, *Duurzaamheidsverslag onvermijdelijk, resultaten onderzoek naar duurzaamheidsverslaggeving bij Nederlandse beursgenoteerde bedrijven*, Amersfoort, 2001.

Financiële Dagblad, 'Groeit biologische producten vlakt af'. In: *Financiële Dagblad*, 7 april 2004.

Freeman, R., *Strategic Management: A stakeholder approach*. Massachusetts, 1984.

Global Reporting Initiative, *Richtlijnen voor duurzaamheidsverslaggeving 2002*, Amsterdam, 2002.

Herkströter, C.A.J., 'Verantwoord Ondernemen'. In: *Maandblad voor Accountancy en bedrijfsconomie*. september, 2000, p. 528-529.

Hummels, H. en L. Paape, *Sociale en ethische verantwoording: keurslijf of lijfsbehoud?*, Nijenrode, 2000.

Johnson, G. en K. Scholes, *Exploring corporate strategy*. London, 1999 (Prentice Hall).

Kamp-Roelands, A.E.M., *Maatschappelijke verslaggeving en assurance opdrachten*. Amsterdam, 2002 (NIVRA).

Kolk, A. 'Trends in sustainability reporting by the Fortune Global 250'. In: *Business Strategy and the Environment*, 12, 2003, p. 279-291.

KPMG, *KPMG International Survey of Corporate Sustainability Reporting*. De Meern, 2002.

Meer, L. van der, J.A. Boone en E. ten Pierick, *Comparison of reporting on sustainability of 25 biggest Dutch Food companies*. LEI, Den Haag, 2003 (interne notitie).

Meeusen, M.J.G. en E. ten Pierick, *Meten van duurzaamheid - naar een instrument voor agroketens*. LEI, Den Haag, 2002.

Mitchell, R.K., R.A. Bradley en D.J. Wood, 'Toward a Theory of stakeholder Identification and Saliency: Defining the Principle of Who and What Really Counts'. In: *Academy of management review*, 4, 1997, p. 853-886.

Schreuder, H., *Maatschappelijke verantwoordelijkheid en maatschappelijke berichtgeving van ondernemingen*. Leiden, 1981.

Sociaal Economische Raad (SER), *De winst van waarden*. Den Haag, 2000.

The Institute of Social and Ethical AccountAbility, *AccountAbility 1000 (AA1000) framework*. London, 1999.

World Business Council for Sustainable Development (WBCSD), *Sustainable development reporting. Striking the balance*, 2002.

Geraadpleegde websites

www.sustainability-indexes.com

www.PGGM.nl

www.csreurope.org

www.svn.org

www.cepaa.org

www.globalreporting.org

www.cbs.nl

Bijlage 1 Overzicht van de GRI-richtlijnen a t/m d

B1.1 Visie en strategie

Dit deel van het verslag dient een verklaring te bevatten waarin de duurzaamheidsvisie en -strategie van de verslaggevende organisatie worden uiteengezet, alsmede een verklaring van de algemeen directeur.

1.1. Verklaring omtrent de visie en strategie van de organisatie met betrekking tot de bijdrage die zij wil leveren aan duurzame ontwikkeling

Geef de algemene toekomstvisie van de verslaggevende organisatie weer, in het bijzonder met betrekking tot uitdagingen die verband houden met de economische, sociale en milieuprestaties. Deze verklaring dient ten minste op de volgende vragen antwoord te geven:

- wat zijn de belangrijkste kwesties op het gebied van duurzame ontwikkeling voor de organisatie?
- hoe worden belanghebbenden betrokken bij het bepalen van deze kwesties?
- met betrekking tot elke kwestie: op welke belanghebbenden hebben de activiteiten van de organisatie het meeste effect?
- hoe komen deze kwesties tot uitdrukking in de waarden van de organisatie en hoe worden ze geïntegreerd in de bedrijfsstrategie?
- welke doelstellingen heeft de organisatie zich gesteld met betrekking tot deze kwesties en welke acties onderneemt zij op dit gebied?

Verslaggevende organisaties dienen bij het opstellen van deze verklaring zo flexibel en creatief mogelijk te werk te gaan. De verklaring dient te zijn gebaseerd op de belangrijkste (in)directe gevolgen van de activiteiten van de organisatie op economisch, sociaal en milieugebied en op de belangrijkste kwesties die spelen op deze terreinen. Verslaggevende organisaties wordt aangeraden direct gebruik te maken van de indicatoren en andere informatie die elders in het verslag wordt weergegeven. Ook eventuele belangrijke kansen, uitdagingen of obstakels op het gebied van het verbeteren van de economische, sociale en milieuprestaties dienen in de verklaring te worden opgenomen. Internationale organisaties wordt aangeraden om expliciet aan te geven welke verbanden er bestaan tussen deze economische, sociale en milieukwesties en hun strategieën voor opkomende markten.

1.2 Verklaring van de algemeen directeur (of een directielid met een gelijkwaardige functie) waarin de belangrijkste elementen van het verslag worden omschreven

Een verklaring van de algemeen directeur (of een directielid met een gelijkwaardige functie indien een andere titel wordt gebruikt) zet de toon voor de rest van het verslag en bevordert de geloofwaardigheid voor zowel interne als externe gebruikers. Het GRI geeft

geen voorschriften over de inhoud van de verklaring van de algemeen directeur, maar is echter wel van mening dat een dergelijke verklaring het meest waardevol is indien zij uitdrukkelijk verwijst naar de belangrijkste elementen van het verslag en de inzet van de organisatie op het gebied van duurzame ontwikkeling. Het GRI raadt aan onder andere de volgende punten in de verklaring op te nemen:

- de belangrijkste elementen van het verslag en een omschrijving van de inzet om de doelstellingen te behalen;
- een omschrijving van de verplichtingen die de directie van de organisatie is aangegaan met betrekking tot het behalen van doelstellingen op economisch, sociaal en milieugebied;
- een beschrijving van successen en mislukkingen;
- een beschrijving van de prestaties ten opzichte van bepaalde prestatienormen, zoals sectorale normen en de prestaties en streefcijfers van het voorafgaande jaar;
- de wijze waarop de organisatie overleg voert met belanghebbenden;
- de belangrijkste uitdagingen voor de organisatie en de sector waartoe zij behoort met betrekking tot het vinden van een evenwicht tussen financiële verantwoordelijkheid en economische, sociale en milieuprestaties, inclusief de gevolgen voor de toekomstige bedrijfsstrategie.

De verklaring van de algemeen directeur en de verklaring omtrent visie en strategie kunnen eventueel worden samengevoegd.

B1.2 Profiel

Dit hoofdstuk biedt een overzicht van de verslaggevende organisatie en de reikwijdte van het verslag en verschaft lezers dus een context voor het begrijpen en evalueren van de informatie in de rest van het verslag. Dit gedeelte bevat tevens de contactgegevens voor de betreffende organisatie.

Organisatieprofiel

Verslaggevende organisaties dienen de hieronder opgesomde informatie in hun verslag op te nemen. Daarnaast wordt hun aangeraden om ook eventuele aanvullende informatie te vermelden als deze noodzakelijk is om een volledig beeld te krijgen van de activiteiten, producten en diensten van de organisatie.

2.1 Naam van de verslaggevende organisatie

2.2 Belangrijkste producten of diensten, inclusief merken indien van toepassing

De verslaggevende organisatie dient aan te geven wat haar rol is bij het leveren van de betreffende producten of diensten en in welke mate men werkzaamheden uitbeoogt.

2.3 Operationele structuur van de organisatie

2.4 Omschrijving van de belangrijkste divisies, werkmaatschappijen, dochterondernemingen en samenwerkingsverbanden

2.5 *Landen waar de activiteiten van de organisatie plaatsvinden*

2.6 *Aard van het eigenaarschap; rechtsvorm*

2.7 *Aard van de markten die men bedient*

2.8 *Omvang van de verslaggevende organisatie:*

- aantal werknemers;
- vervaardigde producten of geleverde diensten (hoeveelheid of volume);
- netto-omzet; en
- totaal geïnvesteerd vermogen, onderverdeeld in schulden en eigen vermogen.

Naast de bovenstaande gegevens wordt verslaggevende organisaties aangeraden om aanvullende informatie te verstrekken, zoals:

- toegevoegde waarde;
- totaal van de activa; en
- een specificatie van een of alle van de volgende gegevens:
- omzet of opbrengst per land of regio met meer dan 5% van de totale opbrengsten;
- belangrijke producten of specifieke diensten;
- kosten per land of regio; en
- aantal werknemers per land of regio.

Bij het opstellen van een profiel dient een organisatie rekening te houden met het feit dat er behoefte kan bestaan aan meer informatie dan het aantal directe werknemers of de financiële gegevens. Sommige organisaties met weinig direct personeel zullen bijvoorbeeld veel indirecte werknemers hebben, waaronder mensen die in dienst zijn bij onderaannemers, franchisenemers, joint ventures of bedrijven die volledig afhankelijk zijn van of verantwoording schuldig zijn aan de verslaggevende organisatie. Het is goed mogelijk dat belanghebbenden net zo veel - zo niet meer - interesse hebben voor de omvang van dergelijke relaties als voor informatie over de directe werknemers. Een verslaggevende organisatie moet dan ook overwegen dergelijke informatie - indien relevant - in haar profiel op te nemen.

Een verslaggevende organisatie dient de maatstaven te gebruiken die het beste passen bij de aard van haar activiteiten en de behoeften van haar belanghebbenden. Een aantal van deze maatstaven dient men te kunnen gebruiken om ratio's te berekenen met behulp van de absolute gegevens in andere delen van het verslag (zie bijlage 5 van de GRI-richtlijnen voor informatie over ratio's). Alle informatie dient betrekking te hebben op het deel van de organisatie dat bestreken wordt door het verslag.

2.9 *Overzicht van belanghebbenden, hun belangrijkste kenmerken en hun relatie tot de verslaggevende organisatie*

Belanghebbenden kunnen over het algemeen worden onderverdeeld in de volgende groepen (voorbeelden van kenmerken worden tussen haakjes vermeld):

- gemeenschappen (locatie, aard van belang);
- klanten (detailhandel, groothandel, bedrijven, overheden);
- aandeelhouders en kapitaalverstrekkers (beursnoteringen);
- leveranciers (geleverde producten of diensten; lokale, nationale of internationale activiteiten);

- vakbonden (relatie met werknemers en verslaggevende organisatie);
- direct en indirect personeelsbestand (omvang, diversiteit, relatie met de verslaggevende organisatie); en
- andere belanghebbenden (zakelijke partners, plaatselijke overheden, niet-gouvernementele organisaties).

Reikwijdte van het verslag

- 2.10 *Contactperso(n)en met betrekking tot het verslag, inclusief e-mail- en internet-adres*
- 2.11 *Verslagperiode (bijvoorbeeld fiscaal jaar of kalenderjaar) waarop de verstrekte informatie betrekking heeft*
- 2.12 *Datum van het meest recente verslag (indien van toepassing)*
- 2.13 *Begrenzing van het verslag (met betrekking tot landen of regio's, producten of diensten en divisies, vestigingen, samenwerkingsverbanden of dochterondernemingen) en eventuele specifieke beperkingen met betrekking tot de reikwijdte*
 Indien het verslag niet het volledige scala aan economische, sociale en milieueffecten van de activiteiten van de organisatie bestrijkt, dient men aan te geven hoe en wanneer men volledige dekking denkt te bereiken.
- 2.14 *Aanzienlijke veranderingen in omvang, structuur, eigendomsverhoudingen of geleverde producten of diensten die zich sinds het vorige verslag hebben voorgedaan*
- 2.15 *Basis voor verslaggeving over samenwerkingsverbanden, dochterondernemingen in gedeeltelijk eigendom, gehuurde faciliteiten, uitbestede activiteiten of andere omstandigheden die de vergelijkbaarheid tussen verschillende verslagperiodes of verslaggevende organisaties aanzienlijk beïnvloeden*
- 2.16 *Uitleg over de aard, redenen en gevolgen van eventuele herformuleringen van eerder verstrekte informatie (bijvoorbeeld fusies of overnames, verandering van referentiejaar of verslaggevingsperiode en veranderingen met betrekking tot de aard van de activiteiten of de meetmethoden)*

Verslagprofiel

- 2.17 *Eventuele beslissingen om GRI-principes of -protocollen niet toe te passen bij het opstellen van het verslag*
- 2.18 *Criteria of definities die gebruikt worden bij het verslag doen van kosten en baten op economisch, sociaal en milieugebied*
- 2.19 *Aanzienlijke veranderingen ten opzichte van voorgaande jaren met betrekking tot de meetmethoden die worden gebruikt voor belangrijke economische, sociale en milieu-informatie*
- 2.20 *Beleidsmaatregelen en interne systemen die de nauwkeurigheid, volledigheid en betrouwbaarheid van het duurzaamheidsverslag helpen garanderen*
 Dit element heeft betrekking op de interne systemen, processen en controles die het management gebruikt om te garanderen dat de gegevens betrouwbaar en volledig zijn in relatie tot de reikwijdte van het verslag.

- 2.21 *Beleid en huidige praktijk met betrekking tot onafhankelijke verificatie van het volledige verslag*
- 2.22 *Manieren waarop gebruikers aanvullende informatie kunnen verkrijgen over de economische, sociale en milieuaspecten van de activiteiten van de organisatie, inclusief gegevens per vestiging (indien beschikbaar)*

B1.3 Bestuursstructuur en managementsystemen

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de bestuursstructuur, het overkoepelend beleid en de managementsystemen die de verslaggevende organisatie heeft ingesteld om haar visie met betrekking tot duurzaamheid te realiseren en haar prestaties te beheersen. De resultaten van het gehele scala van activiteiten van de organisatie worden besproken in hoofdstuk 5. Overleg met belanghebbenden vormt een belangrijk onderdeel van elke omschrijving van bestuursstructuren en managementsystemen.

Sommige informatie die in dit hoofdstuk wordt genoemd, kan overlap vertonen met gegevens in andere publicaties van de organisatie. Het GRI beseft dat onnodig dubbelwerk moet worden vermeden. Om ervoor te zorgen dat gebruikers van duurzaamheidsverslagen de beschikking hebben over volledige contextuele informatie, is het echter van belang om alle hieronder vermelde elementen in het verslag op te nemen, naast overige informatie over de economische, sociale en milieuprestaties van de organisatie. Organisaties kunnen ervoor kiezen om te verwijzen naar andere publicaties, maar dit mag niet ten koste gaan van het opnemen van alle benodigde informatie in het duurzaamheidsverslag.

Structuur en bestuur

- 3.1 *Bestuursstructuur van de organisatie, inclusief belangrijke commissies onder de Raad van Bestuur die verantwoordelijk zijn voor het toezicht op de organisatie en het bepalen van de strategie*
Omschrijf de taken van eventuele belangrijke commissies en geef aan of zij direct verantwoordelijk zijn voor de economische, sociale en milieuprestaties.
- 3.2 *Percentage onafhankelijke leden van de Raad van Bestuur die geen uitvoerende taken hebben*
Geef aan hoe de Raad van Bestuur het begrip 'onafhankelijkheid' definieert.
- 3.3 *Proces waarmee wordt vastgesteld welke kennis directieleden nodig hebben om de strategie van de organisatie te bepalen, met inbegrip van kwesties die verband houden met risico's en kansen op sociaal en milieugebied*
- 3.4 *Controleprocessen op directieniveau met betrekking tot het bepalen en beheersen van risico's en kansen op economisch, sociaal en milieugebied*
- 3.5 *Verband tussen de beloning van de directieleden en het al dan niet behalen van de financiële en niet-financiële doelstellingen van de organisatie (bijvoorbeeld op het gebied van milieuprestaties of arbeidsomstandigheden)*
- 3.6 *Organisatiestructuur en belangrijke personen die verantwoordelijk zijn voor overzicht, implementatie en controle met betrekking tot onderwerpen als economie, maatschappij en milieu*

Geef aan welk hoogste managementniveau onder de Raad van Bestuur direct verantwoordelijk is voor het opstellen en implementeren van beleidsmaatregelen op sociaal en milieugebied. Omschrijf tevens de algemene organisatiestructuur onder directieniveau.

3.7 *Beleidsmaatregelen, missie- of beginselverklaringen en interne gedragscodes of uitgangspunten die van belang zijn voor de economische, sociale en milieuprestaties, met vermelding van de mate van invoering*

Beschrijf de mate waarin dergelijke richtlijnen worden toegepast in de verschillende regio's, afdelingen of units van de organisatie. Onder 'beleidsmaatregelen' worden regelingen verstaan die voor de organisatie als geheel gelden maar niet persé voldoende gedetailleerde informatie opleveren over de aspecten die genoemd worden in hoofdstuk 5 van Deel C van deze *Richtlijnen*.

3.8 *Mechanismen voor aandeelhouders om aanbevelingen te kunnen doen aan de Raad van Bestuur*

Verwijs tevens naar eventuele beleidsmaatregelen of processen met betrekking tot aandeelhoudersbesluiten of andere mechanismen waarmee aandeelhouders met een minderheidsbelang hun mening kenbaar kunnen maken aan de directie.

Overleg met belanghebbenden

De belanghebbenden die zijn vermeld in het profiel van de verslaggevende organisatie dienen te zijn vertegenwoordigd in het overlegproces.

3.9 *Grondslag voor het bepalen en selecteren van vooraanstaande groepen belanghebbenden*

Dit verslaggevingelement heeft betrekking op de manier waarop de belanghebbenden van een organisatie worden aangewezen en hoe men bepaalt met welke groepen men overleg voert.

3.10 *Aanpak van het overleg met belanghebbenden, uitgedrukt in gegevens over de aard en de frequentie van de beraadslagingen met de verschillende groepen*

Dit punt heeft betrekking op de verschillende mogelijke vormen van dialoog met belanghebbenden: enquêtes, overleg met focusgroepen, publieksfora, adviescommissies uit het bedrijfsleven, schriftelijke berichtgeving, overleg tussen management en vakbonden, enzovoort.

3.11 *Aard van de informatie die voortkomt uit overleg met belanghebbenden*

Geef een overzicht van de belangrijkste kwesties en problemen die door belanghebbenden naar voren zijn gebracht en geef aan welke indicatoren specifiek zijn ontwikkeld als gevolg van overleg met belanghebbenden.

3.12 *Gebruik van informatie die voortkomt uit overleg met belanghebbenden*

Hier kan men denken aan het vaststellen van prestatienormen of het beïnvloeden van specifieke beslissingen over het beleid of de activiteiten van de organisatie.

Overkoepelend beleid en managementsystemen

Op grond van het algemene principe dat informatie-elementen zo dicht mogelijk bij het meest relevante onderwerp in de tekst moeten worden opgenomen, heeft het GRI zowel in hoofdstuk 3 (Bestuursstructuur en managementsystemen) als in hoofdstuk 5 (Prestatie-indicatoren) van deze *Richtlijnen* beleidsindicatoren opgenomen. Overkoepelend beleid staat het meest direct in verband met bestuursstructuur en managementsystemen. Gedetailleerde beleidsmaatregelen (bijvoorbeeld met betrekking tot kinderarbeid) kunnen daarentegen worden opgenomen in het hoofdstuk over prestatie-indicatoren. Indien de verslaggevende organisatie merkt dat het GRI-systeem overlap vertoont, dient zij zelf te bepalen waar de betreffende informatie het best in het verslag kan worden opgenomen.

3.13 Toelichting over de toepassing van het voorzorgsprincipe door de verslaggevende organisatie

Hier kan men denken aan een voorbeeld dat aangeeft hoe de organisatie bij de operationele planning of de ontwikkeling en introductie van een nieuw product omgaat met risicobeheer. Zie de woordenlijst voor de tekst van Artikel 15 van de Verklaring van Rio de Janeiro over het voorzorgsprincipe.

3.14 Vrijwillige externe overeenkomsten, beginselverklaringen of andere initiatieven op economisch, sociaal of milieugebied die de organisatie heeft onderschreven of bekrachtigd

Vermeld de datum van aanneming en de landen of bedrijfsactiviteiten waarop de overeenkomst van toepassing is.

3.15 Belangrijkste lidmaatschappen van industrie- en bedrijfsverenigingen of (inter)nationale belangengroeperingen

3.16 Beleidsmaatregelen of systemen voor het beheren van stroomopwaartse en stroomafwaartse effecten, waaronder:

- aanvoerketenbeheer met betrekking tot de uitbesteding van activiteiten en de prestaties van leveranciers op sociaal en milieugebied; en
- initiatieven op het gebied van rentmeesterschap voor producten en diensten.

Initiatieven op het gebied van rentmeesterschap zijn bijvoorbeeld pogingen om het ontwerp van een product te verbeteren om zo de negatieve effecten van productie, gebruik en verwijdering zoveel mogelijk te beperken.

3.17 Wijze waarop de verslaggevende organisatie de indirecte economische, sociale en milieueffecten van haar activiteiten beheert

Verderop in deze *Richtlijnen*, onder het kopje 'Economische prestatie-indicatoren', wordt een toelichting gegeven over indirecte economische effecten.

3.18 Belangrijke beslissingen over (veranderingen in) de locatie van de bedrijfsactiviteiten die tijdens de verslaggevingsperiode zijn genomen

Geef een toelichting over belangrijke besluiten als uitbreidingen, inkrimpingen en de opening of sluiting van nieuwe vestigingen of fabrieken.

3.19 Programma's en procedures die betrekking hebben op economische, sociale en milieuprestaties. De volgende onderwerpen dienen vermeld te worden:

- bepaling van prioriteiten en doelstellingen;
- programma's ter verbetering van de prestaties;
- interne communicatie en opleidingen;
- toezicht op prestaties;
- interne en externe controle; en
- directieonderzoek.

3.20 Certificatiestatus met betrekking tot managementsystemen op economisch, sociaal en milieugebied

Vermeld welke normen voor milieubeheer worden toegepast. Geef tevens aan of er managementsystemen op het gebied van arbeid en sociale verantwoordelijkheid of andere systemen met officiële certificatie worden toegepast.

B1.4 GRI-Inhoudsopgave

4.1 Tabel waarin wordt aangegeven waar de verslaggevingselementen en prestatie-indicatoren van het GRI-systeem zijn terug te vinden

Met behulp van deze tabel kan een gebruiker snel achterhalen in hoeverre de verslaggevende organisatie de in de *GRI-Richtlijnen* vermelde informatie en indicatoren in het verslag heeft opgenomen. De verslaggevende organisatie dient met name te vermelden waar de volgende GRI-elementen zijn terug te vinden:

- *Visie en strategie*: 1.1 en 1.2;
- *Organisatieprofiel*: 2.1 tot en met 2.22;
- *Bestuursstructuur en managementsystemen*: 3.1 tot en met 3.20;
- *Prestatie-indicatoren*: alle kernindicatoren. Indien er indicatoren zijn weggelaten, dient men aan te geven waar dit wordt toegelicht;
- Eventuele aanvullende indicatoren uit hoofdstuk 5 van Deel C indien de verslaggevende organisatie besloten heeft deze in het verslag op te nemen.

Bijlage 2 Overzicht van de GRI aspecten

	Categorie	Aspect
ECONOMIE	Directe economische effecten	Klanten Leveranciers Werknemers Kapitaalverstrekkers Publieke sector
MILIEU	Milieueffecten	Grondstoffen Energie Water Biodiversiteit Uitstoot, afvalwater en afvalstoffen Leveranciers Producten en diensten Naleving Transport Algemeen
MAATSCHAPPIJ	Arbeidsomstandigheden en volwaardig werk	Werkgelegenheid Verhouding tussen werkgever en werknemer Gezondheid en veiligheid Opleiding en onderwijs Diversiteit en kansen
	Mensenrechten	Strategie en beheer Verbod op discriminatie Vrijheid van vereniging en collectieve arbeidsonderhandelingen Kinderarbeid Gedwongen en verplichte arbeid Disciplinair beleid Veiligheidsbeleid Rechten van de inheemse bevolking
	Samenleving	Gemeenschap Omkoping en corruptie Bijdragen aan politieke organisaties Concurrentie en prijsbeleid
	Productverantwoordelijkheid	Gezondheid en veiligheid van consumenten Producten en diensten Reclame Respect voor privacy

Bijlage 3 Overzicht gebruikte verslagen voor empirisch onderzoek

Naam bedrijf	Naam verslag(en)
AVEBE	Met de blik op de wereld, publieksmilieuverslag 2002 Het jaar van de keuzes, sociaal jaarverslag 2001-2002
Bloemenveiling Aalsmeer	Jaarverslag 2002
Campina	Jaarverslag 2002 De groene ambitie, milieujaarverslag 2002
Cebeco Groep	Jaarverslag 2002
Cehave Landbouwbelang	Jaarverslag 2002
CSM	Jaarverslag 2001-2002
Dumeco	Dumeco beknopt jaarverslag 2002
Friesland Coberco Dairy Foods	Jaarverslag 2002
FloraHolland	Jaarverslag 2002 Sociaal jaarverslag 2002, Mensen in actie!
Heineken	Jaarverslag 2002 Heineken Report Safety, Health & Environment Update 2002
Hoogwegt Group	Geen verslag beschikbaar
Nestlé	Management Report 2002 The Nestlé People Development Review
Numico	Numico jaarverslag 2002 Numico sociaal jaarverslag 2002
Nutreco	Social & Environmental report 2002
Provimi	Annual Report 2002
Royal Cosun	Jaarverslag 2002
Sara Lee	2003 Annual Report
The Greenery	Jaarverslag 2002
Unilever	Unilever Jaarverslag & Jaarrekening 2002 Environmental Performance Report 2003
Wessanen	Annual Report 2002